

att penningbidraget skulle för tjänstgöring före den 1 november 1915, i den mån densamma överstigit en tid av 182 dagar, bestämmas till 50 öre för dag. Till stöd för min framställning hade jag i främsta rummet att åberopa det förhållandet, att jämlikt § 56 mom. 1 i reglementet den 11 oktober 1907 för arméns avlöning under fred, enligt paragrafens lydelse i kungörelsen den 3 juni 1915, värnpliktig under tjänstgöring i linjen skulle erhålla 50 öre om dagen, samt att, ehuru enligt denna kungörelse vidfogat övergångsstadgande densamma skulle träda i kraft den 1 november 1915, övergångsstadgandet tillika innehölle, att även dessförinnan till värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, penningbidrag skulle utbetalas enligt nämnda paragraf för den tid, varmed tjänstgöringstiden överstege den i 1901 års värnpliktslag bestämda. Värnpliktslagen av den 14 juni 1901 — anförde jag vidare i den underdåniga skrivelsen — innehölle icke särskilda bestämmelser om utbildningstiden för icke vapenföra värnpliktiga utan likställde dem i detta avseende med de vapenföra. Men genom lagen den 16 mars 1912 om ändring i vissa delar av värnpliktslagen den 14 juni 1901 hade sådana bestämmelser tillkommit; och enligt dessa hade icke vapenför värnpliktig, sedan han blivit inskriven, varit skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnade, för sin utbildning tjänstgöra sammanlagt 182 dagar. Då efter ikraftträdande av berörda bestämmelse föreskrift meddelades, som hade avseende å värnpliktig enligt 1901 års värnpliktslag åliggande tjänstgöring, måste föreskriften, såvitt anginge icke vapenför, tydas såsom avseende 1901 års lag, sådan den lydde med däri genom 1912 års lag gjorda ändringar. I enlighet härmed syntes det ifrågakomna stadgandet i kungörelsen den 3 juni 1915 ock, vad anginge icke vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1914 yngre, hava bort tillämpas så, att dylika värnpliktiga från och med den 183. dagen av tjänstgöringen erhållit penningbidrag till belopp av 50 öre för dag.

Härutöver hade jag emellertid att till stöd för sagda underdåniga framställning åberopa riksdagens underdåniga skrivelse den 14 september 1914 i anledning av Eders Kungl. Maj:ts till riksdagen avlätna propositioner i fråga om ordnandet av rikets försvarsväsende. I riksdags-skrivelsen redogöres för den förhöjning av penningbidraget till 50 öre om dagen under all tjänstgöring i linjen samt till 1 krona om dagen under reservtruppövning och landstormsövning, som riksdagen beslutit, samt yttras vidare, att höjningen av penningbidraget emellertid icke syntes böra inträda förrän den nya värnpliktslagens bestämmelser

rörande tjänstgöringstiden trädde i tillämpning, d. v. s. i regel från och med november 1915, och att för de värnpliktiga, som under sommaren 1915 fullgjorde första tjänstgöringen, penningbidraget således borde utgå enligt 'nuvarande' grunder, dock med iakttagande därav, att till årsklassen 1914 yngre hörande värnpliktiga erhöle penningbidrag till förhöjt belopp för den tid, varmed tjänstgöringstiden komme att överstiga den 'för närvarande' bestämda. Riksdagens beslut återgives längre fram i skrivelsen sålunda, att riksdagen, under viss angiven förutsättning, beslutit, att det värnpliktiga jämlikt § 35 mom. 2 och § 39 mom 1 värnpliktslagen tillkommande penningbidrag skulle, i och med att den nya värnpliktslagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden trädde i tillämpning, utgå under tjänstgöringen i linjen med 50 öre om dagen och under reservtruppövning och landstormsövning med 1 krona om dagen. I anslutning till detta riksdagens beslut anförde jag, hurusom beträffande icke vapenföra värnpliktiga det syntes vara uppenbart, att den tjänstgöringstid, som den 14 september 1914 angivits såsom den 'för närvarande' bestämda, varit den, som stadgats i § 27 av 1901 års värnpliktslag, såsom denna paragraf lydde enligt lagen den 16 mars 1912, likasom ock att den nya värnpliktslagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden för dem trätt i tillämpning med den 183. dagen av tjänstgöringen.

Arméförvaltningens civila departement hade emellertid i särskilda mål tillämpat en annan uppfattning än den, som enligt min mening fått sitt uttryck i riksdagens omförmälda beslut och kungörelsen den 3 juni 1915. Sedan i ett av dessa mål underdåniga besvär anförts mot arméförvaltningens beslut, hade enligt utslag, givet i Eders Kungl. Maj:ts regeringsrätt den 30 november 1915, klaganden förklarats berättigad att från och med 183. dagen av ifrågavarande tjänstgöring komma i åtnjutande av penningbidrag, beräknat efter 50 öre om dagen. På grund av vad sålunda förekommit förklarade Eders Kungl. Maj:t, enligt nådigt brev till arméförvaltningens civila departement den 31 december 1915, min underdåniga framställning icke föranleda annat yttrande än att arméförvaltningen ägde vidtaga erforderliga åtgärder för utbetalande till icke vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1914 yngre av dem för ifrågavarande tjänstgöring ytterligare tillkommande penningbidrag.

I cirkulär den 29 januari 1916 föreskrev därefter arméförvaltningens civila departement, med stöd av berörda nådiga brev, att till icke vapenför värnpliktig av årsklassen 1914 yngre skulle för tjänstgöring före den 1 november 1915, i den mån densamma överskridit

en tid av 182 dagar, jämlikt den vid kungörelsen den 3 juni 1915, angående ändrad lydelse av vissa paragrafer i avlöningsreglementet för armén, fogade övergångsbestämmelsen utbetalas penningbidrag av 50 öre för dag från och med 183. dagen.

* * *

I en till militieombudsmannen inkommen skrift hava värnpliktige nr 670 12/1914 y R. Swensson och nr 619 12/1914 y Robert Carlson, under uppgift att de genom pressen erfarit att värnpliktiga vid *armén*, tillhörande klassen 1914 yngre, icke vapenföra, som år 1915 inkallats till 240 dagars tjänstgöring, för den tid som överskjutit '180' dagar, erhållit penningbidrag efter 50 öre för dag i stället för 20 öre, hemställt, huruvida icke meningen vid bestämmandet av tillägget varit, att detsamma skulle utbetalas även till *marinen* tillhörande icke vapenföra värnpliktiga av ovannämnda klass. Därest meningen icke varit sådan samt Swensson och Carlson följaktligen icke kunde erhålla löneskillnaden utan nytt beslut, hemställde de, att militieombudsmannen måtte söka utverka, att *marinen* tillhörande icke vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1914 yngre erhöle det lönetillägg, som rättvisligen syntes böra utbetalas.

I en senare skrift har Swensson meddelat, att han och Carlson fullgjort fredstjänstgöring vid flottans station i Karlskrona under tiden från och med den 1 februari till och med den 30 september 1915, att de därefter kvarhållits för mobiliseringstjänstgöring intill den 28 januari 1916, då de hemförlovats, samt att de icke hos militär myndighet vid stationen gjort framställning om högre penningbidrag.

Det i min föregående framställning omförmälda riksdagsbeslut, enligt vilket det värnpliktiga jämlikt § 35 mom. 2 och § 39 mom. 1 värnpliktslagen tillkommande penningbidrag skulle, i och med att den nya värnpliktslagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden trädde i tillämpning, utgå under tjänstgöring i linjen med 50 öre om dagen samt under reservtruppövning och landstormsövning med 1 krona om dagen, synes i tillämpliga delar gälla även beträffande *marinen* tilldelade värnpliktiga. Vid underdånig föredragning av 1914 års senare riksdags skrivelse i anledning av Eders Kungl. Maj:ts propositioner i fråga om ordnandet av rikets försvarsväsende fann ock Eders Kungl. Maj:t, enligt nådigt brev till marinförvaltningen den 17 september 1914, gott att med anledning av innehållet i samma dag utgiven ny värnpliktslag samt riksdagens av Eders Kungl. Maj:t godkända beslut angående värnpliktiga tillkommande penningbidrag och penningtillskott anbefalla

marinförvaltningen och chefen för marinstaben att gemensamt utarbeta och till Eders Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de nya eller ändrade bestämmelser, som därav betingades i eller till ersättande av förordningen angående avlöning för sjörullföringsområdesbefäl och för flottans värnpliktiga under fredstid m. m. den 12 september 1910. I det förslag, som till följd härav myndigheterna överlämnade med underdånig skrivelse den 15 april 1915, upptogs under § 17 ett övergångsstadgande av innehåll, att bestämmelserna i § 11 mom. 1 om penningbidrag och penningtillskott skulle beträffande sjökaptener, styrmän och maskinister samt studenter och med dem enligt § 2 inskrivningsförordningen likställda, tillhörande årsklasserna 1914 y och 1915 samt 1915 ä och 1915 y tillämpas från och med inryckningsdagen under juni månad 1915, att i övrigt sagda bestämmelser skulle tillämpas från och med den 1 november 1915 på värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 y och yngre årsklasser, samt att till värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 och 1914 ä penningbidraget skulle utgå enligt bestämmelserna i förordningen den 12 september 1910 för hela tjänstgöringstiden.

I avseende å övergångsbestämmelserna hade myndigheterna, enligt vad i deras underdåniga skrivelse den 15 april 1915 yttras, hyst mycken tvekan. Å ena sidan syntes riksdagen hava avsett, att det högre penningbidraget med tillskott däri skulle åtnjutas allenast av 1915 års och följande årsklasser samt av 1914 års yngre klass endast för den tid, varmed dess tjänstgöring överstege förutvarande vapenövningstid. Men å andra sidan syntes riksdagen därvid icke hava särskilt betänkt, att marinen tilldelade värnpliktiga av 1914 års yngre klass komme att tjänstgöra lika lång tid som och i stor omfattning samtidigt med 1915 års klass. Till belysning av detta förhållande bifogades en grafisk framställning, till vilken jag längre fram skall återkomma.

Det skulle kunna ifrågasättas, heter det vidare i myndigheternas skrivelse, att av hänsyn till fullständig formell rättvisa samma förmåner borde beredas samtliga värnpliktiga, som underkastades hela den i nya värnpliktslagen föreskrivna övningstid, och sålunda för marinens vidkommande samtliga årsklasser från och med den, som i riksdagsskrivelsen benämndes 1914 års yngre klass. Då det emellertid ostridigt måste betraktas såsom en förmån för en del av nämnda årsklass att tidigare hava fått börja sin utbildning, hade myndigheterna ansett sig böra inskränka sitt förslag om utbetalning av det högre penningbidraget till dem, som började sin vapenövning under juni månad 1915 eller därefter, samt till alla värnpliktiga med den längre

utbildningen från och med den 1 november 1915. Till de värnpliktiga av 1914 års yngre klass, som inryckt den 1 februari 1915, komme det högre penningbidraget enligt förslaget att utgå efter nio månaders tjänstgöring. Detta stode i full överensstämmelse med riksdagens beslut. Men huruvida myndigheternas förslag till övergångsbestämmelser i övrigt kunde godkännas utan riksdagens medgivande syntes marinförvaltningen tvivelaktigt och svårt att avgöra på grund av de svävande ordalagen i riksdagens skrivelse.

Myndigheternas förslag i vad övergångsbestämmelsen angick blev emellertid icke oförändrat godkänt av Eders Kungl. Maj:t. Förordningen den 21 maj 1915 angående avlöning för sjöfullföringsbefäl och för marinens värnpliktiga under fredstid m. m. innehåller nämligen, att förordningen skulle lända till efterrättelse från och med den 1 november 1915, dock att till värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 äldre, penningbidrag och penningtillskott skulle utgå enligt bestämmelserna i förordningen den 12 september 1910 jämväl för tiden efter den 31 oktober 1915.

Den förut omnämnda grafiska framställningen av vissa värnpliktigas tjänstgöring visar — i överensstämmelse med den från Eders Kungl. Maj:ts sjöförsvarsdepartements kommandoexpedition den 2 november 1914 utfärdade generalorder, nr 1477, angående tjänstgöringstider för marinen tillhörande värnpliktiga — att vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1914 äldre, som inskrivits till sjötjänst eller till stationstjänst, hade att under år 1915 fullgöra 300 dagars fredstjänstgöring med inryckning den 1 februari och utryckning den 29 november. Då tjänstgöringstiden för dessa värnpliktiga även enligt 1901 års värnpliktslag var 300 dagar, förelåg alltså — oavsett att en del av tjänstgöringen kom att infalla efter den 1 november 1915 — icke beträffande dem den av 1914 års senare riksdag för penningbidragets höjande från 20 till 50 öre stadgade allmänna förutsättning. Ej heller de marinen tillhörande *vapenföra* värnpliktiga, för vilka med den 1 november 1915 förhöjning i penningbidraget inträdde, hade före sistnämnda dag fullgjort längre tjänstgöring än dem enligt 1901 års värnpliktslag skulle ålegat. Men annorlunda förhåller det sig med vissa kategorier av marinens *icke vapenföra* värnpliktiga.

Såsom jag i det föregående erinrat blev genom lagen den 16 mars 1912 stadgat, att icke vapenföra värnpliktiga vore skyldiga att för sin utbildning tjänstgöra sammanlagt 182 dagar. Detta stadgande gällde även beträffande icke vapenföra värnpliktiga, tillhörande marinen, vilka enligt den ursprungliga lydelsen av 1901 års värnpliktslag haft skyldighet

att tjänstgöra lika lång tid som de vapenföra eller 300 dagar. Generalordern av den 2 november 1914 och den av marinförvaltningen och chefen för marinstaben överlämnade grafiska framställningen visa, att icke vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1914 yngre, som inskrivits till sjötjänst eller till stationstjänst, samt halva antalet icke vapenföra värnpliktiga av samma årsklass, som inskrivits till kustartilleritjänst, varit under år 1915 inkallade till tjänstgöring i 240 dagar med inryckning den 1 februari och utryckning den 30 september. Den nya värnpliktslagen medförde alltså för dessa värnpliktiga en förlängning i tjänstgöringen med 58 dagar.

Ehuru denna tjänstgöring i sin helhet inföll före den 1 november 1915, vill det dock synas, som skulle ifrågavarande värnpliktiga enligt grunderna i 1914 års senare riksdags beslut varit berättigade att för sistnämnda antal, eller 58 dagar, komma i åtnjutande av det högre penningbidraget av 50 öre för dag. Riksdagens beslut om förhöjning i penningbidraget i och med att den nya värnpliktslagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden trädde i tillämpning har emellertid — fastän uttryckligen godkänt av Eders Kungl. Maj:t enligt nådiga brevet till marinförvaltningen den 17 september 1914 — icke kunnat vinna sådan tillämpning, eftersom förordningen den 21 maj 1915 angående avlöning för sjörullföringsbefäl och för marinens värnpliktiga under fredstid m. m. icke i likhet med förordningen den 3 juni 1915 om ändrad lydelse av vissa paragrafer i reglementet för arméns avlöning under fred den 11 oktober 1907 innehåller någon bestämmelse, på grund varav penningbidraget till värnpliktiga tillhörande årsklassen 1914 yngre kunnat vid tjänstgöring före den 1 november 1915 utbetalas med 50 öre för dag för den tid, varmed tjänstgöringen översteg den i 1901 års värnpliktslag bestämda.

Saknaden av en dylik bestämmelse i förordningen den 21 maj 1915 läser icke kunna bero därpå, att de icke vapenföra värnpliktiga förbisetts under förarbetena till förordningen. I marinförvaltningens och chefens för marinstaben underdåniga skrivelse den 15 april 1915 göres visserligen ej något särskilt uttalande om de icke vapenföra, och vid omnämmandet av riksdagens beslut återgives det av riksdagen använda uttrycket 'tjänstgöringstid' med det såsom beteckning för icke vapenföras utbildningstid väl knappast fullt exakta ordet 'vapenövningstid', varförutom kan anmärkas att myndigheternas yttrande därom, att det högre penningbidraget enligt deras förslag komme att till de värnpliktiga av 1914 års yngre klass, som inryckt den 1 februari 1915, utgå efter nio månaders tjänstgöring, ej kan gälla i fråga om

de icke vapenföra värnpliktiga av sagda klass, som inryckt till tjänstgöring sistnämnda dag. Men i den grafiska framställningen av tjänstgöringen upptagas inom varje särskild kategori även de icke vapenföra, vilket väl måste anses innebära, att myndigheterna avsett att reglerna om penningbidragets utgående skulle gälla även för dem. Snarare kan man vara benägen att tro, att marinförvaltningen och chefen för marininstaben i fråga om de icke vapenföra värnpliktiga haft den uppfattning, som spåras i arméförvaltningens civila departements ovan omnämnda beslut, nämligen att vid bedömande av frågan, huruvida dessa värnpliktiga kunde äga rätt till förhöjning i penningbidraget på grund av ökad tjänstgöring, avgörande hänsyn borde tagas till den tjänstgöringsskyldighet, som ålåg icke vapenföra värnpliktiga enligt den ursprungliga lydelsen av 1901 års värnpliktslag.

Huru än skillnaden mellan bestämmelserna i ämnet för arméns och marinens värnpliktiga må hava uppkommit, lär emellertid vara att förmoda, att någon skillnad i fråga om rätten till penningbidrag för värnpliktiga inom samma årsklass vid samtidig tjänstgöring inom de olika vapenslagen icke varit avsedd, likasom väl ock torde kunna sägas, att allt skäl saknas för att göra en sådan skillnad. På besvär av en värnpliktig i fråga om penningbidrag under värnpliktstjänstgöring vid armén har Eders Kungl. Maj:ts regeringsrätt genom utslag den 30 november 1915, enär ovannämnda i kungörelsen den 3 juni 1915 meddelade föreskrift angående penningbidrag till värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, måste anses äga den innebörd, att sådant bidrag med belopp av 50 öre om dagen skulle jämväl före den 1 november 1915 utgå till dessa värnpliktiga för den tid, varmed tjänstgöringstiden för dem överstege den, som i värnpliktslagen den 14 juni 1901 med däri sedermera gjorda ändringar varit fastställd, samt tjänstgöringstiden för icke vapenföra värnpliktig under fredstid, som enligt § 27 av nyssnämnda värnpliktslag, sådant detta lagrum lydte jämlikt lagen den 16 mars 1912, varit bestämd till sammanlagt 182 dagar, enligt nu gällande värnpliktslag § 27 mom. 2 A uppginge till sammanlagt 240 dagar, förty och då klaganden ostridigt tillhörde årsklassen 1914 yngre och såsom icke vapenföra med inryckning från den 1 februari 1915 fullgjort honom åliggande värnpliktstjänstgöring i fredstid, förklarar klaganden berättigad att från och med den 183. dagen av ifrågavarande tjänstgöring komma i åtnjutande av penningbidrag, beräknat efter 50 öre om dagen. Med hänsyn till utgången av omnämnda besvärsmål samt för vinnande av full överensstämmelse mellan å ena sidan Eders Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av

vad 1914 års senare riksdag beslutit angående värnpliktiga tillkommande penningbidrag och penningtillskott samt å andra sidan övergångsbestämmelsen i förordningen den 21 maj 1915 angående avlöning för sjörullföringsbefäl och för marinens värnpliktiga under fredstid m. m. torde det vara önskvärt, att nådig föreskrift meddelas, att till marinen tillhörande icke vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1914 yngre skall, utan hinder av sistnämnda övergångsbestämmelse, för tjänstgöring före den 1 november 1915, i den mån densamma överskridit en tid av 182 dagar, utbetalas penningbidrag av 50 öre för dag från och med 183. dagen.

Jämlikt 16 § i den för riksdagens militieombudsman utfärdade instruktion har jag därför trott mig böra anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t till det avseende, Eders Kungl. Maj:t må finna framställningen föranleda.»

* * *

Sedan marinförvaltningen den 8 juni 1916 avgivit underdånigt utlåtande över militieombudsmannens berörda framställning, har Kungl. Maj:t i nådigt brev den 20 juni 1916 funnit gott föreskriva, att till marinen tilldelade icke vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1914 yngre skall utan hinder av övergångsbestämmelsen i nådiga förordningen den 21 maj 1915 angående avlöning för sjörullföringsbefäl och för marinens värnpliktiga under fredstid m. m., för tjänstgöring före den 1 november 1915, i den mån densamma överskridit en tid av 182 dagar, utbetalas penningbidrag av 50 öre för dag från och med 183. dagen.

10. Skrivelse till Konungen angående till underbefälsutbildning uttagna värnpliktigas användande såsom militärbetare.

I detta ämne har militieombudsmannen den 19 april 1916 till Konungen avlåtit en så lydande framställning.

»I en den 28 december 1915 till militieombudsmannen ingiven skrift anhöllo värnpliktiga vid 13. kompaniet av Eders Kungl. Maj:ts Svea livgarde nr 35 Ernst Hellberg och nr 41 Edwin A. Fryklund att få fästa militieombudsmannens uppmärksamhet på de principer, efter vilka en del av de i N. förlagda värnpliktiga, tillhörande reservunderbefälsskolan, uttagits för fortsatt utbildning (plutonchefskurs). Klagandena, som tillhörde första plutonen under befäl av fänriken

Sixten Öberg, hade nämligen enligt hans utsago blivit uttagna av kompanichefen utan Öbergs förord, på den grund att de varit bestraffade och ansåges hava simulerat.

Från klagandenas sida såges kommenderingen, enligt vad i klagoskriften vidare yttrades, såsom en ytterligare bestraffning, isynnerhet som det med största tydlighet stode klart för dem, att kommenderingen även från befälets sida räknades som en bestraffning och ingenting annat. Under skolan i N. hade klagandena sällan eller aldrig blivit uttagna till befäl, möjligen någon enda gång såsom halvtroppchefer, vilket förhållande väl borde visa närmaste befäls tanke om klagandenas befälskompetens.

Uti infortrat yttrande över klagoskriften anförde löjtnanten N. A. Wattrang såsom chef för nämnda kompani, att det vore riktigt, att klagandena utan plutonchefens förord uttagits till fortsatt befälsutbildning. Klagandena hade under beväringsskrytskolan tillhört 2. kompaniet, varöver löjtnanten fört befäl tre och en halv månader. De hade följaktligen varit väl kända av löjtnanten, och han hade ansett sig kunna bedöma deras duglighet.

Däremot vore det icke riktigt, att de uttagits till fortsatt utbildning på grund av att de varit bestraffade och ansåges hava simulerat. De hade uttagits trots att de mot slutet av sin utbildning gjort sig skyldiga till förseelser, som under vanliga förhållanden skulle gjort dem olämpliga till befäl. De hade sålunda undergått bestraffning, Hellberg för undanhållning och Fryklund för underlåtenhet att efterkomma förmans i tjänsten givna befallning. Hade dessa bestraffningar medfört, att klagandena, som för övrigt lämpade sig för fortsatt utbildning, ej uttagits därtill, skulle sannolikt en mycket stor procent av de uttagna skyndat sig att begå liknande förseelser. Vad simuleringen beträffade, hade hos en stor del av dem, som kunnat komma i fråga till fortsatt utbildning — även hos klagandena — kunnat iakttagas, att de ofta undveko att göra sitt bästa, sannolikt i medvetande om att de bästa riskerade att bliva kvarhållna i tjänst. Uttagning till fortsatt utbildning hade förekommit trots simulering men i intet fall på grund av sådan.

I avgivna påminnelser yttrade därefter klagandena huvudsakligen följande. I början av underbefälskursen hade Hellberg undergått endast ett fåtal provningar, t. ex. tre till fyra gånger att försöksvis kommendera en pluton. Efter dessa försök hade han regelbundet blivit förbigången vid följande övningar; han hade aldrig uttagits till troppchef och endast några få gånger till halvtroppchef, sista gången som

ställföreträdare, varvid han dock genast blivit bortmotad. Vid samtliga tillfällen hade han erhållit underbetyg, och efter dessa få försök i början av kursen hade han ej vidare uttagits till befälstjänst. Att han under sådana förhållanden börjat tvivla på sin lämplighet vore väl mindre underligt. Hans tvivel hade snart nog bekräftats, då han fått se en av fänriken Öberg skriven lista, upptagande numren på de elever i andra troppen, som vore olämpliga. Vid denna tidpunkt hade Hellberg begått en förseelse utan sammanhang med den förevarande saken. När han frigivits från därför ådömt arreststraff, hade han fått veta, att han under den tid, då han varit arresterad, blivit uttagen till plutonchefskurs.

Vad beträffade klaganden Fryklund hade hans tillämnade utbildning till underbefäl med detsamma förtagits av en längre tids kommandering som snickare, och han hade sålunda från början blivit efter vid underbefälskursen. Fänriken Öberg hade genast sett, att Fryklund vore olämplig till befäl, och ej vidare brytt sig om honom. Fryklund hade haft befäl över plutonförband blott en gång, medan de lämpliga plutonchefssämnena väl fått stå framför plutonen ungefär en gång varje dag. Troppchef hade han ej varit någon gång och halvtroppchef blott två till tre gånger eller i samma omfattning som de övriga minst lämpliga. Under den tid, då Fryklund varit med, hade löjtnanten Wattrang en gång prövat befälsförmågan i 2. troppen. Därvid hade alla prövats, vilka av plutonchefen rekommenderats såsom antagliga. Fryklund och de övriga, som voro odugliga, hade icke prövats. Löjtnanten Wattrang hade aldrig sett Fryklund handhava någon befälssyssla. Att löjtnanten det oaktat kunde påstå Fryklund vara lämplig för plutonchefsskolan vore minst sagt underligt.

Härtill kunde läggas, att plutonen under befälsövningarna uppdelats i tre grupper, de bästa, de medelgoda och de dåliga. I den sistnämnda gruppen hade båda klagandena placerats. Så vitt klagandena visste hade från den medelgoda och den dåliga gruppen ej flera än klagandena kommit i åtanke till plutonchefskursen.

Klagandena kunde icke erkänna, att de gjort sig skyldiga till simulering. När de, fastän olämpliga, dock av misstag eller av annan orsak blivit uttagna, låge skulden till det dåliga resultatet i deras olämplighet och ej i någon simulering. Att alla misstankar mot klagandena att hava ådragit sig bestraffning för att undgå att bliva uttagna till fortsatt utbildning vore obefogade, bevisades bäst därav att de, efter sin ringa framgång i underbefälskursen och befällets vid samma kurs visade misstroende mot klagandenas kompetens, måst finna

det otänkbart, att de skulle komma i åtanke till den ännu mera krävande plutonchefskursen. Att för vinnande av antydde syfte låta bestraffa sig skulle under sådana omständigheter varit meningslöst från klagandenas sida.

Av vad sålunda anförts syntes det klagandena framgå, att löjtnanten Wattring uttagit klagandena till kursen endast som bestraffning för vad löjtnanten ansett vara simulering och således oavsett deras lämplighet. Fänriken Öberg hade så att säga satt pricken över i genom sin öppet inför plutonen avgivna förklaring, att uttagningen vore bestraffning. Klagandena hemställde att genom militieombudsmannens bemedling varda befriade från den tvångskommendering, till vilken de ansåge sig hava blivit med orätt uttagna.

I skrivelse den 28 februari 1916 anhöll jag därefter, att sekundchefen för bemälda livgarde ville avgiva utlåtande såväl i anledning av förenämnda klagomål som ock rörande Fryklunds i påminnelse-skriften lämnade uppgift, att hans tillämnade utbildning till underbefäl hindrats av en längre tids kommendering som snickare, i följd varav han från början kommit efter vid underbefälskursen.

Sekundchefen insände i anledning härav jämte eget utlåtande särskilda yttranden av fänriken Öberg och löjtnanten Wattring. Öberg anförde, att han icke kunde fullkomligt återgiva ordalagen i det yttrande, som åsyftades av klagandena, men att han trodde sig med största sannolikhet kunna påstå, att han yttrat, att ett par i plutonen skulle bliva uttagna till fortsatt utbildning trots det de blivit bestraffade med arrest.

Löjtnanten Wattring anförde, att han föreslagit klagandena till fortsatt utbildning, enär han ansett dem lämpade därför. De hade emellertid i N. under tjänstutövning uppträtt på ett sätt, som väl kunnat bibringa en med dem obekant befälhavare den uppfattningen, att de vore undermåliga. Därav plutonchefens åtgärd att, som de själva uppgivit, placera dem vid den sämsta övningsavdelningen, uppföra dem på en förteckning över de sämsta eleverna o. s. v. Klagandenas uppgift att de sällan fått föra befäl torde vara riktig. Att låta elever, som ej ådagalade god vilja, föra befäl vållade emellertid sådan tidsförlust och verkade så skadligt på disciplinen, att man måste undvika det så mycket som möjligt. Men att därför låta en dylik elev slippa från en fortsatt utbildning, vilken han eljest hade goda förutsättningar för att kunna tillgodogöra sig, vore att lämna trots och självsvåld fritt spelrum och skulle kunna medföra svåra olägenheter för den fortsatta befälsutbildningen. Fryklund hade någon

tid varit kommenderad såsom snickare, vilket naturligtvis i någon mån fördröjt hans utbildning, dock ej i väsentlig grad.

Sekundchefen hänvisade beträffande Fryklunds tjänstgöring såsom snickare till löjtnanten Wattrings yttrande samt anförde i sitt utlåtande vidare: Det förhållandet, att de värnpliktiga, vilka uttoges till befälsutbildning, måste kvarstanna i tjänst, under det att övriga hemförlovades, kunde givetvis tänkas hava det inflytandet på en del värnpliktiga, att de genom ådagaläggande av brist på intresse samt dåligt uppförande sökte komma undan den fortsatta utbildningen. Detta måste ovillkorligen på allt sätt motarbetas, varför sekundchefen ansåge, att det här statuerade exemplet varit fullt på sin plats, då det uti ifrågavarande fall alldeles tydligt gällt värnpliktiga, som ansetts lämpliga till fortsatt utbildning men av ett eller annat skäl önskat undandraga sig densamma. För övrigt finge sekundchefen på det bestämdaste framhålla, att det militära befälet bättre än manskapet torde kunna avgöra dettas lämplighet, och att uttagning till befälsutbildning måste göras av befälet och ej av manskapet.

Sedan jag av sekundchefen begärt närmare uppgifter i vissa hänseenden angående Fryklunds kommendering såsom snickare, har sekundchefen i skrivelse den 22 mars 1916 härom meddelat följande: Regementets kontingent i N. under tiden den 25 oktober—den 29 december 1915 hade uteslutande utgjorts av till underbefälsutbildning uttagna värnpliktiga av årsklasserna 1914 ä och y samt en mindre, för vissa ständiga handräckningsgöromål såsom för mathållningen samt handräckning i köket och i matsalen avsedd styrka av övriga värnpliktiga. Under de för nämnda kontingent rådande jämförelsevis mycket primitiva förlägningsförhållanden hade icke kunnat undvikas, att vissa reparations- och förbättringsarbeten allt emellanåt måst utföras. Som dessa tillfälliga arbeten för kostnadernas nedbringande i största möjliga utsträckning utförts av regementets egen personal, hade icke kunnat undvikas, att under nämnda period även underbefälselever måst användas till dessa arbeten, då den till ständiga handräckningsgöromål avsedda styrkan av till underbefälsutbildning ej uttagna icke räckt till eller varit upptagen av annan tjänst. På sådant sätt hade även Fryklund kommit att användas såsom snickare vid utförande av en del arbeten för ordnande av förlägningslokalen, som varit inrymd i missionshuset. Med avseende å den tid, under vilken Fryklund tjänstgjort såsom snickare, vore det så långt efteråt icke möjligt att bestämt angiva antalet dagar, under vilka sådan tjänstgöring pågått, men efter vad som upplysts av de officerare och underofficerare, vilka haft med saken

att skaffa, torde denna tjänstgöring icke hava omfattat »längre tid» utan snarare blott ett fåtal dagar, vilket på intet sätt kunde hava avsevärt fördröjt Fryklunds utbildning. Så hade tjänstförrättande kompaniadjutanten nämnt, att tjänstgöringen såsom snickare för Fryklund utgjort omkring tre dagar.

* * *

Av handlingarna framgår, att klagandena av plutonchefen vid underbefälskursen ansetts olämpliga för fortsatt utbildning, men att de av kompanichefen föreslagits därtill på grund av det omdöme om deras lämplighet, som han bildat sig, icke under nämnda kurs utan under föregående beväringsskolor. Det kan under sådana omständigheter och med hänsyn till det ringa intresse, som synes hava ägnats klagandena under deras deltagande i underbefälskursen, icke väcka förvåning, att klagandena själva kommit att uppfatta kommenderingen till deltagande i den fortsatta utbildningen såsom en bestraffning för uppgiven simulation. Med fog kan ock ifrågasättas, huruvida för det allmänna kan vara förenat med något verkligt gagn att i kurser för fortsatt utbildning elever kvarhållas, vilka man så mycket som möjligt undviker att låta föra befäl av farhåga att tidsförlust ävensom risk för disciplinen därav skulle uppstå. Korrektiv mot simulation i syfte att undgå kvarhållande till fortsatt utbildning torde vara att söka dels i föreskrifter sådana som den i generalordern 1202/1915 punkt 11 meddelade, att elev, som under utbildningens gång visar sig ej kunna tillgodogöra sig densamma, skall skiljas från underbefälsutbildningen och fortsätta sin utbildning såsom soldat, samt dels och framför allt i väl avvägda bestämmelser om straff för simulation. Att deltagande i utbildning till tjänstgöring för rikets försvar icke kan få ifrågakomma såsom bestraffning lär vara obestriddigt, men redan det att en kommendering till deltagande i sådan utbildning kan få skenet av en bestraffningätgård torde vara olämpligt och så vitt möjligt böra undvikas. I det skick, vari frågan om åtgärder mot simulation för närvarande befinner sig, saknar jag emellertid anledning att närmare ingå på denna del av ärendet.

I viss mån annorlunda förhåller det sig med värnpliktige Fryklunds kommendering till utförande av snickeriarbete. Frågan i vilken utsträckning enskilda värnpliktiga kunna med stöd av bestämmelserna i § 28 värnpliktslagen inkallas till tjänstgöring för rikets försvar har givit anledning till vitt skilda uttalanden, men även om man finner det riktigt, att värnpliktiga, som fått tillfälle förvärva högre bildning

eller utrustats med särskild fallenhet för försvarstjänstgöringen, för sådan tjänstgöring underkastas större uppoffringar än värnpliktiga i allmänhet, lär väl därav icke rimligen följa, att de jämväl skola kunna mer än andra uttagas till göromål eller arbeten, som icke ingå i utbildningen för försvarstjänsten. Den omständigheten, att de må vara särskilt förtrogna med dylika göromål, kan härutinnan icke tillmätas någon betydelse. Reparationer och liknande arbeten böra väl, i den mån de icke kunna anförtros åt militärarbetare, utföras genom avlönade civila arbetare; att av besparingsskäl därtill anlita värnpliktiga, som uttagits till underbefälsutbildning, torde vara ägnat att såväl omedelbart som medelbart motverka syftet med anordnandet av kurser för dylik utbildning. Evad nu kommenderingen av Fryklund till snickeriarbete gällt, såsom han uppgivit, en längre tid eller, enligt vad sekundchefen inhämtat, allenast omkring tre dagar, framgår av sekundchefens yttrande i ämnet, att sagda kommendering icke varit någon enstaka företeelse, utan att jämväl andra underbefälselever använts till utförande av förekommande reparations- och förbättringsarbeten.

De bestämmelser, som utfärdats om anordnande av underbefälskurser, giva, så vitt jag kunnat finna, icke heller något som helst stöd för kommenderingar av anmärkta beskaffenhet. Emellertid måste antagas att vederbörande officer vid kommenderingarna befunnit sig i god tro, och har jag därför icke ansett mig böra ställa honom till ansvar för desamma. Men då det syntes mig angeläget att bestämmelser varda meddelade, som för framtiden förebygga, att till underbefälsutbildning uttagna värnpliktiga användas såsom militärarbetare, har jag trott mig böra, jämlikt 16 § i den för riksdagens militieombudsman utfärdade instruktion, härom göra anmälan hos Eders Kungl. Maj:t.»

* * *

I departementschefsskrivelse den 10 juli 1916 (nr 873) hava arméfördelningschefer m. fl. anmodats fästa underlydande truppförbandschefers uppmärksamhet på, att till befälsutbildning uttagna (inkallade) värnpliktiga icke böra användas såsom militärarbetare, detta begrepp taget i dess egentliga bemärkelse, vilket dock givetvis icke hindrade, att dylika värnpliktiga, då så erfordrades, användes till handräckningsgöromål, som stode i samband med deras egen utbildning.

11. **Skrivelse till Konungen angående meddelande av bestämmelser med hänsyn till intendenturofficers anställande såsom byråintendent å militieombudsmansexpeditionen.**

Härom har militieombudsmannen den 2 juni 1916 till Konungen avlåtit en så lydande skrivelse.

»I anledning av en av mig till innevarande års riksdag gjord framställning rörande anställande å militieombudsmannens expedition av en intendenturofficer såsom byråintendent har riksdagen dels fastställt arvode för en byråintendent vid militieombudsmansexpeditionen dels ock föreskrivit, att därest en intendenturofficer anställs såsom byråintendent å ifrågavarande expedition, denne skall, så vitt han ej erhåller full sysselsättning därstädes, vara skyldig att utan särskild ersättning fullgöra den tjänstgöring vid arméförvaltningens intendentsdepartement, som efter medgivande av Eders Kungl. Maj:t må kunna beredas honom.

Riksdagens beslut i ämnet överensstämde med en av bankoutskottet gjord hemställan. I motiven till sitt utlåtande anförde utskottet, att utskottet för sin del funne nödigt, att militieombudsmannen erhöle biträde av en person, vilken vore fullt förtrogen med de ärenden, som berörde den militära förvaltningen, och att i detta hänseende en intendenturofficer torde äga särskilt goda förutsättningar, men att något hinder för att härtill utse annan lämplig person givetvis icke föreläge, så mycket hellre som det torde kunna inträffa, att någon intendenturofficer icke kunde för befattningen erhållas. Oavsett att annan för befattningen fullt lämplig person än en intendenturofficer endast i sällsynta undantagsfall kan vara att tillgå, synas mig emellertid de göromål, som skola tillhöra befattningen, vara sådana, att en intendenturofficer om möjligt bör förvärfvas för densamma, och grundas min uppfattning härutinnan tillika på det förhållande, att en intendenturofficer, såsom utbildad jämväl för trupptjänst, bör kunna tillhandagå militieombudsmannen med råd och upplysningar även i andra militära frågor än sådana, som angå den militära förvaltningen.

Det av riksdagen för en byråintendent å militieombudsmansexpeditionen anslagna arvode, nämligen 5,500 kronor med tre ålders-tillägg å 500 kronor att utgå efter resp. fem, tio och femton år, torde vara så tillmätt att en intendenturofficer i kaptensgraden eller lägre grad icke skall med hänsyn till avlöningen behöva hysa tvekan om

lämpligheten att lämna innehavande beställning för att tillträda byråintendentsbefattningen å militieombudsmansexpeditionen. Men väl kan sådan tvekan uppstå av annan anledning. Genom nådigt cirkulär till generalbefälhavarna i samtliga militärdistrikten den 16 maj 1848 förklarade Kungl. Maj:t, att nådiga brevet av den 28 december 1832, enligt vilket militärperson, som av Kungl. Maj:t i nåder utnämndes till en med ordinarie lön förenad civil tjänst av vad namn och beskaffenhet som helst, skulle anses vara med detsamma ur krigstjänsten avskedad, därest han icke efter i behörig väg gjord underdånig anhållan erhållit Kungl. Maj:ts särskilda nådiga tillstånd att med innehavande grad i armén kvarstå, därefter skulle äga tillämplighet jämväl på militärperson, vilken av offentlig ämbetsmyndighet bleve till civil eller annan armén icke tillhörande tjänst med lön på ordinarie stat utnämnd eller förordnad. Då vid byråintendentsbefattningens ledigförklarande möjligen flera intendenturofficerare kunna vilja söka densamma, vore det måhända mindre lämpligt att dessa var för sig gjorde vederbörlig underdånig ansökning att få kvarstå med innehavande grad i armén, men för den, som kunde bliva antagen till byråintendent, vore det å andra sidan ej mindre olägligt att han i och med detsamma skulle anses avskedad ur krigstjänsten. Svårigheten härutinnan skulle särskilt framträda första gången befattningen tillsättes, eftersom sökandena då ej haft tillräckligt tillfälle att bilda sig en mening om denna befattnings fördelar och olägenheter i jämförelse med deras respektive militära beställningar. För ett i viss mån härmed likartat fall stadgade Kungl. Maj:t — uppå därom av rikets ständer i underdånighet gjord anhållan — genom nådigt cirkulär den 6 april 1854, att därest innehavare av annan på allmän stat uppförd syssla bleve av justitieombudsmannen antagen till sekreterare i hans expedition, denne tjänsteman, så länge han fortfore att bestrida nyssnämnda sekreterarbefattning, skulle, under bibehållande av sin förut ägande beföringstur, vara berättigad till erhållande av ledighet från sin förra tjänst. Ett så vidsträckt medgivande läser emellertid icke billigtvis kunna ifrågasättas för det fall, att en intendenturofficer vinner anställning såsom byråintendent å militieombudsmansexpeditionen, eftersom det ju icke är att vänta, att en intendenturofficer skall kunna under en längre tids tjänstgöring därstädes fullt bibehålla sin tjänstduglighet som officer. För ändamålet tillräckligt synes vara, att ovan anförda cirkulär av den 16 maj 1848 förklaras icke skola äga ovillkorlig tillämpning i avseende å intendenturofficer, som anställes såsom byråintendent vid riksdagens militieombudsmans expedition. Genom ett medgivande i sådan riktning bleve det möjligt

för vederbörande intendenturofficer att söka nådigt tillstånd att med bibehållen befordringsrätt under två år kvarstå såsom lönlös i intendenturkåren, så att det först vid utgången av den tiden bleve nödigt att träffa avgörande, huruvida han skulle kvarstanna hos militieombudsmannen eller återgå till intendenturkåren.

Även ur en annan synpunkt är det angeläget, att en intendenturofficer, som anställes såsom byråintendent å militieombudsmansexpeditionen, icke i och med detsamma anses hava avgått ur krigstjänsten. Riksdagens ovan återgivna beslut om skyldighet för en såsom byråintendent å ifrågavarande expedition anställd intendenturofficer att under viss förutsättning fullgöra den tjänstgöring vid arméförvaltningens intendentsdepartement, som efter medgivande av Eders Kungl. Maj:t kunde beredas honom, kan visserligen till en del antagas bero därpå, att byråintendentens arbete även under den del av arbetstiden, då han icke behöver tagas i anspråk å militieombudsmansexpeditionen, ansetts böra komma det allmänna till godo, men därjämte och kanske i främsta rummet torde beslutet vara betingat av den önskan att tillfälle måtte kunna beredas byråintendenten att genom tjänstgöring i intendentsdepartementet göra sig förtrogen med timande förändringar inom intendenturväsendet samt, i den mån sådant genom dylik tjänstgöring kan ske, på samma gång vidmakthålla och öka sin egen tjänstduglighet. För detta ändamål borde ifrågakommande tjänstgöring äga rum å endera av departementets civilmilitära byråer, vilket återigen förutsätter att byråintendenten tillhör intendenturkåren.

Huru en tjänstgöring skiftesvis i arméförvaltningens intendentsdepartement och å militieombudsmansexpeditionen skall kunna ordnas, läser icke i närvarande stund kunna bestämmas i enskildheter, helst byråintendentens eventuella anlitage för den ena eller andra uppgiften inom departementet torde väsentligen komma att bero på hans kvalifikationer. Meddelandet av närmare bestämmelser härom, vilket synes böra få ankomma på departementets chef, torde därför kunna anstå till dess byråintendent blivit anställd å militieombudsmansexpeditionen. Och då själva lämpligheten av en dylik tjänstgöring icke heller kan bedömas innan erfarenhet därom vunnits, synes det nådiga medgivande, som i detta hänseende må kunna ifrågakomma, böra lämnas endast tillsvidare.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte tackas i nåder förklara

dels att nådiga cirkuläret till generalbefälhavarna i samtliga militärdistrikten den 16 maj 1848, angående förklaring av nådiga

brevet den 28 december 1832 rörande militärpersoner, som erhålla civila tjänstebefattningar, icke skall äga ovillkorlig tillämpning i avseende å officer vid intendenturkåren, som må varda anställd såsom byråintendent å riksdagens militieombudsmans expedition,

dels ock att, därest en intendenturofficer anställes såsom byråintendent å ifrågavarande expedition men ej erhåller full sysselsättning därstädes, denne tillsvidare skall äga att utan särskild ersättning fullgöra den tjänstgöring vid arméförvaltningens intendentsdepartement, som av chefen för nämnda departement må kunna beredas honom.»

* * *

Vid underdånig föredragning av ärendet den 28 juli 1916 har Kungl. Maj:t funnit gott förklara cirkuläret den 16 maj 1848 icke äga ovillkorlig tillämpning i avseende å officer vid intendenturkåren, som kan varda anställd såsom byråintendent å riksdagens militieombudsmans expedition.

Härjämte har Kungl. Maj:t funnit gott föreskriva, att, därest dylik intendenturofficer anställes såsom byråintendent å nämnda expedition, utan att erhålla full sysselsättning därstädes, berörda officer tillsvidare skall äga att utan särskild ersättning fullgöra den tjänstgöring vid arméförvaltningens intendentsdepartement, som av chefen för nämnda departement kan beredas honom.

12. Skrivelse till Konungen angående Kalmar regementes nya kasärnetablissemant.

Härom har militieombudsmannen den 31 augusti 1916 till Konungen avlätit en så lydande skrivelse:

»Vid en av mig under sistlidne juni månad verkställd inspektion av Kalmar regemente tog jag även i betraktande det område invid Eksjö stad, som anvisats för regementets nya kasärnetablissemant. Å platsen pågingo grundläggningsarbeten och en del planering var verkställd. Några bergpartier av på sina ställen ända till 2.6 meters höjd över intill-liggande nedsprängda förbindelsevägar hade emellertid blivit kvarlämnade på själva kasärngården. Dessa bergpartier, som utgjorde söndertrasade rester av en vacker och regelbunden kulle, skola ock enligt byggnadsplanen kvarstå. Hade byggnaderna förlagts efter terrängen med kanslihuset dominerande på den nämnda bergkullen, skulle

dyrbara sprängningsarbeten för vägar m. m. kunnat besparas. Då resterna av kullen befinna sig en på stora kasärngården, en på gården mellan kasärn II a och II b samt en mellan kasärn II a och marketenteribyggnaden, inkräkta de betydligt på den knappt tillmätta kasärngården. Härtill kommer att de äro i högsta grad vanprydande i sitt nuvarande skick. Efter på platsen rådande å pris, 5 kronor 40 öre per kubikmeter berg och 2 kronor 10 öre per kubikmeter jord, skulle undanskaffandet av massorna, approximativt beräknade till 2,200 kubikmeter berg och 1,000 kubikmeter jord, uppgå till omkring 14,000 kronor.

Det har syns mig påtagligt, att de ifrågavarande bergpartierna förr eller senare måste bortskaffas. Men givetvis blir arbetet härmed billigare, om det kan utföras i sammanhang med övriga planeringsarbeten, varvid man kan dels utföra sprängningsarbetena utan fördämning dels ock få användning för massorna till fyllnad inom byggnadsområdet. Med stöd av 16 § i den för riksdagens militieombudsman gällande instruktion har jag därför trots mig böra anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t till den åtgärd Eders Kungl. Maj:t må finna omständigheterna föranleda.»

* * *

Över berörda framställning infortrade Kungl. Maj:t yttrande av arméns kasärnbyggnadsnämnd, som i ett den 11 september 1916 afgivet underdånigt utlåtande anfört bland annat, att det ej, såsom militieombudsmannen antagit, varit kasärnbyggnadsnämndens mening att låta det å stora kasärngården belägna bergpartiet kvarstå, utan skulle detta bortsprängas och användas till makadam för byggnadsföretaget, varjämte vid berget befintliga jordmassor skulle bortschaktas och nyttjas till erforderliga planeringsarbeten. Nämnden hade redan den 24 augusti 1916 gått i författning om borttagande av ifrågavarande bergparti och beredande av makadam av detsamma. De bergpartier, som kvarstode mellan kasärnerna II a och II b samt mellan kasärnen II a och marketenteribyggnaden, inkräktade däremot icke på utrymmet å uppställningsgården. De mellan byggnaderna anordnade gårdsplanerna vore nämligen ej avsedda att planeras och grusas utan skulle, så vitt möjligt, bibehållas såsom naturlig mark. De hade därför tillsvidare uteslutits ur grundläggnings- och planeringsentreprenaden,

enär det, sedan övriga planeringsarbeten och vägar vore färdiga, lättare kunde bedömas, huru med sistnämnda gårdsplaner borde förfaras.

Vid föredragning av ärendet den 23 september 1916 fann Kungl. Maj:t, med hänsyn till vad kasernbyggnadsnämnden sålunda anfört, militieombudsmannens anmälan icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

13. Skrivelse till Konungen angående fria tjänstledighetsresor för mobiliserade och till krigstjänstgöring inkallade värnpliktiga.

Härom har militieombudsmannen den 4 april 1916 till Konungen avlatit en skrivelse av följande lydelse.

»Uti en till militieombudsmannen den 27 november 1915 ingiven skrift anhöll värnpliktige vid 6. matroskompaniet nr 503 61/1912 Hansson om upplysning, huruvida samtliga mobiliserade vid flottan vore berättigade att åtnjuta i Svensk författningssamling nr 248 för år 1915 § 5 mom. 2 omnämnd kostnadsfri tjänstledighetsresa.

I saknad av fullständiga handlingar för ärendets bedömande nödgades jag infordra utlåtande från stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm.

I avgivet utlåtande anförde stationsbefälhavaren, att, enär generalordern nr 339 H/1915, enligt vilken Hansson blivit inkallad, avsåge personal, beordrad till inställelse jämlikt § 28 värnpliktslagen, och genom sjöförsvarsdepartementets note av den 30 juli 1915 förordnades, att förordningen av den 11 samma månad med särskilda föreskrifter angående avlöningsförmåner m. m. vid marinen på krigsfot skulle tillämpas jämväl på ifrågavarande värnpliktiga, dessa syntes vara berättigade till kostnadsfri tjänstledighetsresa.

Uti en den 13 december 1915 hit ingiven skrift anhöll härefter Hansson ävensom värnpliktige vid 6. matroskompaniet nr 437 74/1912 Sikström enligt uppgift för samtliga till krigstjänstgöring vid flottan inkallade om min ämbetsåtgärd för erhållande av dylik kostnadsfri tjänstledighetsresa, därvid förmående följande. Sedan en del av de sålunda inkallade inbetalt medel till sin förestående resa under julpermissionen, hade order givits att fri resa skulle erhållas, och den erlagda avgiften återbetalades. Den 7 december 1915 hade emellertid marinintendenten av 2. graden O. von Malmborg resolverat, att medel till tjänstledighetsresorna skulle inbetalas.

I skrivelse till stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm den 16 december 1915 anmodade jag stationsbefälhavaren att inkomma med yttrande av marinintendenten av 2. graden von Malmberg jämte det utlåtande i ärendet, stationsbefälhavaren kunde finna lämpligt avgiva.

I den förklaring, som marinintendenten av 2. graden von Malmberg avgav i anledning härav, yttrade han följande. I gällande reglemente angående avlöningsförmåner m. m. för marinen på krigsfot uppräknades i första momentet av § 5 de förmåner, som tillkomme personalen enligt nämnda förordning. Därpå omnämndes i andra momentet, att vissa förmåner kunde komma personalen till godo enligt *andra förordningar* bland annat kostnadsfri tjänstledighetsresa enligt reglementet för militärtransporter på järnväg (Svensk författningssamling nr 110/1911). Detta reglemente avhandlade i del III bestämmelser gällande för krig. Härvid gjordes skillnad mellan järnvägstransporter (§ 45)

- a) innan krigsjärnvägar avdelats och
- b) sedan krigsjärnvägar avdelats.

I förra fallet förekomme bland annat *mobiliseringstransporter*, för vilka ersättning beräknades enligt Militärtaxan (Svensk författningssamling nr 229/1914), vars tjugonde paragraf i mom. 6 under hänvisning till taxans tredje paragraf föreskreve, att samma bestämmelser som under fred skulle äga tillämpning för tjänstledighetsresor under mobilisering. Sedan krigsjärnvägar avdelats, utfördes däremot militärtransporter å dessa *utan kontant betalning* (§ 56), således bleve även tjänstledighetsresorna kostnadsfria. Marinintendentens först intagna ståndpunkt, att kostnadsfria tjänstledighetsresor under då rådande förhållande borde tillerkännas marinens mobiliserade personal, grundade sig på missuppfattning av hänvisningen i Militärtaxan § 20 mom. 6 till § 3 av samma taxa, såtillvida att marinintendenten i stället trott hänvisningen vara till mom. 3 av tjugonde paragrafen. Efter noggrannare studium av såväl krigsavlöningsreglementet som reglementet för militärtransporter på järnväg hade marinintendenten fått den uppfattning, som han först anfört, vilken uppfattning marinintendenten även anmält för kårchefen, som förklarat sig dela densamma och givit order, att tjänstledighetsresor skulle ersättas av de resande själva.

Å berörda yttrande hade chefen för underofficers- och sjömanskårerna i Stockholm tecknat, att han överlämnade detsamma såsom eget yttrande.

För egen del åberopade stationsbefälhavaren vad han i sitt förra utlåtande anfört.

I avgivna påminnelser anförde Hansson och Sikström, att de, efter att hava tagit del av riksdagens samtliga handlingar, som beröra nämnda förhållande, funnit det av riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 maj 1915 framgå, att de vore berättigade till kostnadsfri tjänstledighetsresa en gång vid varje inkallelse.

Med skrivelse den 20 januari 1916 överlämnade jag därefter handlingarna i ärendet till marinförvaltningen med anhållan om dess utlåtande; och har i anledning härav marinförvaltningen i en den 29 mars 1916 hit inkommen skrivelse anfört följande:

Enligt § 5 mom. 2 i förordningen med särskilda föreskrifter angående avlöningsförmåner m. m. vid marinen på krigsfot den 11 juni 1915 tillkomme under tjänstgöringstid personal vid mobiliserad del av marinen bland annat fri resa å järnväg för inställelse vid mobilisering och vid hemförlovning samt kostnadsfri tjänstledighetsresa enligt reglemente för militärtransporter på järnväg. Detta stadgande hade aldrig avsett att skapa någon ny förmån utan endast att erinra om de förmåner, som enligt särskilda författningar tillkomme all personal under krigstjänstgöringstid, vilket jämväl framginge av de motiv till ifrågasvarande bestämmelser, som sakkunnige för revision av bestämmelserna rörande arméns och marinens avlöning under krigstjänstgöringstid anfört å sid. 113 i sitt den 27 mars 1915 avgivna betänkande med förslag, vilket förslag i denna del blivit i oförändrat skick antaget och infört i nämnda förordning.

Med avseende å här omfördäld tjänstledighetsresa hänvisade stadgandet sålunda till reglemente för militärtransporter på järnväg, vilket nu gällande reglemente vore av den 11 augusti 1911. På sätt framginge av del III i nämnda reglemente gällde olika bestämmelser innan krigsjärnvägar avdelats och sedan så skett. Enligt § 42 i reglementet bestämde på grundval av indelning i krigsskådeplats och hemort Kungl. Maj:t på förslag av chefen för generalstaben en motsvarande indelning av järnvägarna i krigsjärnvägar och järnvägar i hemorten. Någon sådan indelning hade under nu pågående mobilisering ej skett, i följd varav stadgandena för järnvägstransporter innan krigsjärnvägar avdelats skulle tillämpas. Det sätt, varpå marinintendenten av 2. graden von Malmborg tolkat härom gällande bestämmelser, funne marinförvaltningen riktigt. Förutsättningarna för att fri tjänstledighetsresa skulle få av de under nuvarande förhållanden till mobiliseringstjänstgöring inkallade värnpliktige åtnjutas hade, då några särskilda bestämmelser, som kunde

grunda sådan rätt, icke, marinförvaltningen veterligt, blivit utfärdade, därför ej förelegat. Visserligen hade riksdagen i den av värnpliktige Hansson och Sikström åberopade skrivelse bland annat anhållit, att Eders Kungl. Maj:t täcktes inkomma med förslag i syfte att de värnpliktiga, som enligt § 28 värnpliktslagen vore eller bleve inkallade till tjänstgöring, måtte vid på grund av trängande skäl beviljad permission erhålla bidrag till gäldande av de med en resa till och från hemorten förenade kostnader, i vilket ärende armé- och marinförvaltningarna numera yttrat sig med tillstyrkan. Något beslut av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen om sådant bidrags utgående hade dock icke ännu hunnit fattas.

Vid sådant förhållande vore under nu pågående mobilisering till tjänstgöring inkallad värnpliktig ej berättigad att vid tjänstledighet erhålla fri resa, på sätt de i militieombudsmannens skrivelse omförmälda värnpliktiga ifrågasatt.

* * *

I anledning av väckta motioner anhöll 1915 års riksdag uti underdånig skrivelse nr 84 av den 7 maj, att Eders Kungl. Maj:t, om möjligt redan till den då samlade riksdagen, täcktes inkomma med förslag i syfte att de värnpliktiga, som enligt § 28 värnpliktslagen vore eller bleve inkallade till tjänstgöring, måtte vid på grund av trängande skäl beviljad permission erhålla bidrag till gäldande av de med en resa till och från hemorten förenade kostnader. Såsom motiv för framställningen anfördes i nämnda skrivelse bland annat, att ifrågavarande kategori värnpliktiga i allmänhet vore i den ålder, att frånvaron från hemmet bleve avsevärt mera betungande för dem än för de 20-åriga värnpliktiga i rekrytskolan, för vilka samtidigt en liknande förmån begärts, samt att nu avsedde värnpliktiga oftast torde vara familjeförsörjare och att affärsförhållanden och dylikt lika ofta torde påkalla deras närvaro i hemmen. Riksdagen uttalade tillika den uppfattningen, att förslag i ärendet borde kunna framläggas utan föregående undersökning av mera ingående beskaffenhet, vilken skulle medföra att de under nuvarande orostid inkallade värnpliktiga icke komme i åtnjutande av föreslagna stöd och uppmuntran.

Värnpliktiga Sikström och Hansson hava ifrågasatt, att vad förordningen den 11 juni 1915 med särskilda föreskrifter angående avlöningsförmåner m. m. vid marinen på krigsfot innehåller i § 5 mom. 2 om kostnadsfri tjänstledighetsresa skulle bereda till krigstjänstgöring

inkallade värnpliktiga den förmån, som avses i riksdagens omförmälda skrivelse. Att nämnda förordning, som i åsyftade del överensstämmer med det av Eders Kungl. Maj:t med nådig proposition av den 24 april 1915 till riksdagen överlämnade förslag, icke kan hava sådan innebörd lär emellertid få anses vara på ett avgörande sätt visat genom vad marinförvaltningen anfört i sitt ovan återgivna utlåtande.

Då frågan behandlades vid 1915 års riksdag, förbisågs icke den möjligheten, att förslag från Eders Kungl. Maj:t icke kunde hinna framläggas innan riksdagen åtskilts. Riksdagens mening synes emellertid hava varit, att även värnpliktiga, som vid tiden för beslutets fattande voro inkallade till tjänstgöring enligt § 28 värnpliktslagen, skulle komma i åtnjutande av bidrag till gäldande av de med en resa till och från hemorten förenade kostnader. Enligt vad jag förspott hava även värnpliktiga, som varit inkallade till sådan tjänstgöring, hyst den uppfattning, att bidrag av statsmedel skulle kunna komma i fråga till gäldande av kostnaden för redan inträffad tjänstledighetsresa, om tjänstledigheten beviljats på grund av trängande skäl. Därest sådant icke skulle kunna medgivas alla till krigstjänstgöring efter en viss tidpunkt under år 1915 inkallade, vill det synas som borde åtminstone till tjänstgöring vid flottan inkallade värnpliktiga av klass A komma i åtnjutande av ifrågavarande förmån. Med hänsyn till längden av den tjänstgöring, vari de på grund av rådande förhållanden måst kvarhållas, torde behovet av en tjänstledighetsresa i allmänhet varit vida större för dem än för övriga enligt § 28 värnpliktslagen till tjänstgöring inkallade, likasom även de större uppoffringar, som dessa värnpliktiga för tjänstgöringen måst underkasta sig, billigtvis torde böra föranleda, att det understöd, som i detta hänseende kan komma i fråga, i främsta rummet avses för dem.

Med stöd av 16 § i den för riksdagens militieombudsman utfärdade instruktion har jag därför i anledning av värnpliktiga Sikströms och Hanssons framställning trott mig böra anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t.»

14. Framställning till Konungen angående rätt för officerare vid kustartilleriet att söka anställning vid sjökrigshögskolan m. m.

Härom har militieombudsmanen den 13 mars 1916 till Konungen avlåtit en så lydande framställning:

»Beträffande tillsättande av lärarbefattning vid sjökrigshögskolan

stadgas i § 6 av reglementet för sjökrigshögskolan den 23 juli 1908 bland annat, att ansökning, ställd till Konungen, skall ingivas till chefen för sjökrigshögskolan; att sådan ansökan skall beträffande den, som innehar fast statstjänst, vara åtföljd av intyg från vederbörlig myndighet, *huruvida denna tjänst medgiver* samtidigt utövande av lärarverksamhet vid högskolan; samt att chefen skall med överlämnande av inkomna ansökningshandlingar avgiva underdånigt förslag. Med någon avvikelse härifrån stadgas i § 98 av reglementet för sjökrigsskolan den 8 oktober 1915, att ansökan till sådan lärarbefattning vid denna skola, som icke jämlikt § 93 skall bestridas av kadettofficer, skall för militär eller civilmilitär sökande vara åtföljd av vederbörligt intyg, *att dennes tjänstgöring icke lägger hinder i vägen* för bestridande av den sökta lärarbefattningen. Upprättande av underdånigt förslag till den lediga befattningens besättande ankommer i detta fall på en nämnd.

Den anförda bestämmelsen i reglementet för sjökrigsskolan giver vid handen, att en officer är utesluten från möjligheten att vinna anställning såsom lärare vid denna skola, om hans chef anser, att hans tjänstgöring lägger hinder i vägen för bestridande av lärarbefattningen, och den motsvarande föreskriften i reglementet för sjökrigshögskolan synes hava enahanda innebörd. Arméns officerare däremot äro icke underkastade sådan inskränkning i rätten att tävla om lärarbefattningar vid respektive militärläroverk. Dessa officerare hava att — på sätt framgår av reglementet för krigshögskolan den 4 november 1904, § 7, sådan den lyder enligt kungörelsen den 17 juni 1908, reglementet för artilleri- och ingenjörhögskolan den 22 augusti 1914, § 8, reglementet för krigsskolan den 22 augusti 1913, § 6, samt reglementet för ridskolan vid Strömsholm den 26 februari 1904, § 5 enligt dess lydelse i kungörelsen den 22 september 1905 — om de vilja söka lärarbefattning vid någon av nyssnämnda skolor eller högskolor, till dess chef insända sina ansökningshandlingar genom vederbörande militärmyndigheter, vilka hava att däröver avgiva yttrande. Chefen överlämnar ansökningshandlingarna, militärmyndigheternas däröver avgivna yttranden samt eget utlåtande till inspektören för kavalleriet, så vitt fråga är om lärarbefattning vid ridskolan vid Strömsholm, men eljest till inspektören för militärläroverken, varefter handlingarna insändas till Konungen med förord för viss sökande, avgivet i det först omförmälda fallet av kavalleriinspektören och i övriga fall av krigsundervisningskommissionen. Enligt reglementet för krigshögskolan gäller vidare, att sökande till lärarbefattning vid högskolan har att, om han tillhör flottan, insända

ansökningshandlingarna direkt till högskolans chef, vilken i tjänsteväg inhämtar vederbörandes yttrande; för övrigt gälla för detta fall samma bestämmelser som om sökanden tillhör armén. En officer, som vill söka lärarbefattning vid krigsskolan, krigshögskolan, artilleri- och ingenjörhögskolan eller ridskolan vid Strömsholm, behöver alltså icke vid ansökningen foga intyg från vederbörlig myndighet, *huruvida* sökandens tjänst medgiver samtidigt utövande av läroverksamhet vid vederbörande skola eller högskola, än mindre intyg, *att* hans tjänstgöring icke lägger hinder i vägen för bestridande av den sökta lärarbefattningen. Tjänstens intressen tillgodoses genom de yttranden, som vederbörande militärmyndigheter hava att avgiva, men även om dessa yttranden skulle gå ut på, att sökanden med hänsyn till tjänstens krav icke bör komma i åtanke vid tillsättning av lärarbefattningen, torde ansökningen likafullt därvid komma under omprövning.

I en till riksdagens militieombudsman ingiven skrift har kaptenen vid kustartilleriet Vilhelm Brogren hemställt om vidtagande av åtgärd i syfte att den olikhet, som i ovanberörda avseende äger rum mellan sjökrigshögskolan och sjökrigsskolan, å ena, samt övriga förenämnda militärläroverk, å andra sidan, måtte upphöra. Kaptenen Brogren har härutinnan anfört huvudsakligen följande.

År 1913 hade lärarbefattningen i kustfästningslära vid sjökrigshögskolan med undervisningsskyldighet i högskolans allmänna kurs kungjorts ledig till ansökning. Enär kaptenen Brogren ansett sig vara genom dels 6 års högskolestudier vid arméns och marinens högskolor dels lärar- och skriftställarverksamhet, mångfaldiga utländska studieresor med flera andra meriter en av kustartilleriets mest meriterade officerare för lärarbefattningen, hade även han ämnat söka denna likasom den nyss upprättade lärarbefattningen i kustfästningslära i sjökrigsskolan. Någon anledning att misstänka, att regementschefen, översten friherre H. Wrangel, skulle neka att giva kaptenen Brogren, som var kommenderad å Oscar Fredriksborg, för ansökningen erforderligt intyg, att hans tjänstgöring icke lade hinder i vägen för bestridande av sökt lärarbefattning, hade ej kunnat förefinnas, när friherre Wrangel såsom major och högstkommenderande officer å Oscar Fredriksborg själv innehaft lärarbefattning åren 1905—1907, varunder han fått inresa till Stockholm och hålla föreläsningar, under det att två kaptener bestritt hans tjänstgöring å Oscar Fredriksborg. Kaptenen Brogren hade därför blivit högst förvånad över att samma person — nu såsom överste — förvägrat honom dylikt intyg för såväl sjökrigsskolan som sjökrigshögskolan, i synnerhet som Brogrens kaptena-

befattning var betydligt mindre ansvarsfull och krävande än dåvarande majoren Wrangels alla befattningar å Oscar Fredriksborg. Genom att det begärda intyget förvägrades kaptenen Brogren hade dåvarande kaptenen K. Rönblom blivit ensam sökande och sålunda erhållit lärarbefattningen i kustfästningslära såväl i allmänna kursen som i fortsättningskursen.

Många andra officerare, såsom t. ex. kaptenerna Holmström och Engström samt löjtnanten Beckman, hade sedermera, tack vare de militärvetenskapliga meriter, som de förvärvat sig i högskolorna, likaledes velat söka lärarbefattning, men regementschefen hade principiellt nekat alla att söka sådan befattning. Det enda undantaget från denna regel hade gjorts för nuvarande majoren Rönblom, vilken, ehuru tjänstgörande å Vaxholm, fortfarande finge bestrida lärarbefattning i sjökrigshögskolan.

Härmed hade man enligt kaptenen Brogrens mening inslagit på en princip, som vore dels fullkomligt okänd vid armén dels fullständigt förkvävande för vapnets dugligaste officerare.

Kustartilleriets officerskår bestode för närvarande av 120 officerare. Av dessa vore endast 8 ordinarie förlagda i Stockholm, under det att de andra hade sin tjänstgöring å kustfästningarna; omkring 6 procent av vapnets officerare tjänstgjorde sålunda i Stockholm.

Lärarbefattningarna i sjökrigshögskolan och sjökrigsskolan vore tillsammans 5—6, som sålunda skulle rekryteras bland 8 officerare, vilka erhållit sina befattningar i Stockholm, ej på grund av någon militärvetenskaplig kompetens utan på grund av helt andra orsaker.

Följden av detta system hade också visat sig. Den ende officer, som från kustartilleriet för närvarande vore kommenderad i marin-staben, hade, då han sökt lärarbefattningen i kustfästningslära i sjökrigshögskolan, förklarats inkompetent av högskolans myndighet; en annan officer, chefens för kustartilleriet 1. adjutant, hade, då han sökt lärarbefattningen i sjökrigsskolan, blivit slagen av en 12 år yngre officer, som nyss utan större praktik avslutat sina högskolestudier.

Om lärarbefattningarna öppnades för vapnets alla 120 officerare, skulle enligt vad kaptenen Brogren vore övertygad om, helt andra personer, åtminstone i vissa ämnen, erhålla dessa befattningar, nämligen officerare, som nu vore förlagda å kustfästningarna.

Vid armén återigen kunde alla officerare, som därtill ansåge sig kompetenta, oberoende av förläggningsplats söka lärarbefattning vid de militära läroanstalterna. Även om en sökandes arméfördelnings- och regementschef avstyrkt hans ansökan, hade erfarenheten visat, att

han likväl blivit förordnad därtill, om högskolans myndighet ansett honom mest kompetent bland de sökande.

För ett vapens utveckling vore det givetvis av stor betydelse, att de skickligaste officerarna, uttagna efter tävlan mellan vapnets alla officerare, användes till lärarbefattningarna, ty vapnets hela utveckling och taktiska förmåga berodde därpå. Speciellt torde det för en liten stat med mindre materiella resurser gälla att väl utnyttja personalens förmåga, så att rätta mannen komme på rätta platsen. Som bevis huru litet kustartilleriet genom det system, som hittills tillämpats, gått framåt, kunde anföras, att vapnet, som uppsattes år 1902, ännu hade kvar »1897 års skjutinstruktion för fästningsartilleriet», visserligen med en del ändringar, under det att fästningsartilleriet, för vilken instruktionen egentligen skrivits, redan 1909 ersatt densamma med en annan.

Men betydelsen av att lärarbefattningarna bleve öppna för tävlan mellan vapnets alla officerare vore även från andra synpunkter av den största betydelse.

Kustartilleriets förläggningsplatser torde i militärt, ideellt och estetiskt avseende höra till de mest själsdödande inom Sverige. Det krävdes där uppjudande av de högsta moraliska krafter hos en person för att kroppsligt och själsligt hålla sig vid vigör, i synnerhet som ytterst litet vore gjort för personalen i detta avseende, i det att exempelvis ej ens militärbibliotek vore anskaffade.

Givetvis bleve det synnerligen nedtryckande för vapnets kanske mest begåvade officerare att sålunda se sig uteslutna från möjligheten att i tävlan med de i Stockholm förlagda eller »stabsofficerarna» få söka en lärarbefattning och därmed tillgodogöra sig alla de rika militära möjligheter, som i huvudstaden kunde erbjuda sig för en intresserad officer, i synnerhet som erfarenheten visat att ombyte mellan dessa »stabsofficerare» och truppofficerarna vore ytterst ringa i jämförelse med vad förhållandet vore vid armén och flottan. Tjänstgöringen för dessa lärarofficerare under den tid, då de i Stockholm bestrede lärarbefattningarna, kunde, om de ej skulle anses värdiga att bliva »stabsofficerare», ju ordnas på samma sätt som vid armén, där motsvarande officerare tjänstgjorde vid generalstaben eller artilleristaben, eller sålunda i detta fall marinstaben, marinförvaltningen eller chefens för kustartilleriet stab. Säkerligen vore det för vapnet synnerligen nyttigt, att därigenom eventuellt olika åsikter angående vapnets utveckling finge bryta sig mot varandra i likhet med vad som ägde rum vid armén, där en synnerligen stor tolerans i detta avseende förefunnes,

enligt den uppfattning, som kaptenen Brogren erhållit under den tid, då han såsom kommenderad officer i artilleristaben tillhörde armén. I såväl pressen som riksdagen hade ofta uttalats, att armén i detta avseende stode betydligt framom marinen. Genom att sålunda lärarbefattningarna kunde sökas av vapnets samtliga officerare bleve ej heller beroendet av en enda officer, vapnets chef, så stort som i annat fall, ty därigenom kunde en duglig men självständig officer erhålla ett intresserat verksamhetsfält samt säkrare trygga sina befordringsutsikter.

Man måste nämligen givetvis erkänna att vid ett vapen sådant som kustartilleriet, där en officer med avseende på kommendering och befordran uteslutande vore beroende av en enda ansvarig person, nämligen chefen för kustartilleriet, vilkens tid på grund av andra makt-påliggande uppdrag vore ytterst upptagen, riskerna för felbedömning vore större än t. ex. vid armén och flottan, där befordringsärenden i regel handlades av 2 respektive 5 personer, vilka sålunda tillsammans bedömde en persons militära värde. Kommendant och regementschef vid kustartilleriet vore i befordringshänseende enligt reglementet oansvariga myndigheter.

Man behövde ej genomgå många årgångar av arméns och marinens rullor för att finna, huru nära befordringsväsendet vid såväl armén som marinen sammanhängde med lärarbefattningarna i militära ämnen vid krigsmaktens läroanstalter, men därvid vore den stora skillnad att vid armén vore det inbördes tävlan mellan alla officerare, vid kustartilleriet vore det endast inbördes tävlan mellan 6 % av vapnets officerare. Allt talade snarare för att låta urvalet till lärarbefattningar ske inom hela kustartilleriet just därför att det vore en liten kår med avseende på antalet officerare i motsats till armén, och dock hade man slagit in på just den motsatta vägen vid kustartilleriet.

Vad skulle man t. ex. inom universitetsvärlden säga, om chefen för ecklesiastikdepartementet utfärdade en ukas, att endast i Lund boende personer finge söka professorsbefattningar vid universitetet i Lund.

En officer, som lyckats i tävlan med vapnets alla officerare erhålla en militärlärarbefattning, torde, huru självständig han än vore, därmed hava tryggat sina befordringsutsikter, om ej några verkligt grava anmärkningar mot honom förefunnes. Man borde vidare betänka, vilken sporre det vore för en ung officer att genomgå sina militära högskolor väl, om han visste, att belöning därför stode till buds i en framtid genom erhållande av verksamhetsfält såsom lärare.

Kaptenen Brogren hade ej haft anledning att vidröra förhållandet i detta avseende vid flottans officerskår. Givetvis rådde emellertid där

ett liknande missförhållande i jämförelse med armén, dock betydligt mindre än vid kustartilleriet, enär 70 % av flottans officerskår torde hava möjlighet att söka lärarbefattningar.

* * *

På sätt i kaptenen Brogrens ovan anförda framställning utvecklats torde för en officer betydande fördelar vara förbundna därmed, att han får tillfälle att tjänstgöra såsom lärare vid militär undervisningsanstalt, helst om han samtidigt erhåller vidgade möjligheter till fortsatt egen utbildning. Givetvis stå hans intressen i detta hänseende icke alltid väl samman med de krav, som måste uppställas med hänsyn till hans egen tjänst; att i sådant fall de förra måste vika, därom lär icke kunna finnas mer än en mening. Men ställningen kan vara sådan, att avgörandet endast gäller, huruvida inom en viss kategori den ene eller den andre officeren skall få med den egna tjänsten förena lärarbefattning; och torde därvid något avseende kunna fästas även vid vederbörande officerares ovan framhållna intressen. Emellertid kan på detta område en ytterligare konflikt tänkas nämligen mellan den egentliga tjänstens krav och undervisningsanstaltens behov av så goda lärarkrafter som möjligt. Här stå mot varandra två intressen, av vilka intetdera torde kunna ur principiell synpunkt tillerkännas övervägande giltighet. Då sålunda en medling mellan dem måste äga rum i varje förekommande fall samt den risken ligger nära till hands, att vartdera intresset kan komma att väl ensidigt beaktas av sin särskilda målsman, torde det vara önskvärt, att avgörandet får ankomma på en utom och högre stående myndighet. Ur denna synpunkt kan det ifrågasättas, huruvida det är lämpligt att beträffande militära sökande till lärarbefattningar vid sjökrigsskolan och sjökrigshögskolan vederbörande militära myndighet skall hava ensam bestämmanderätt så till vida, att den kan vägra visst för ansökningens vidare prövning erforderligt intyg, och om icke den ordning, som i motsvarande hänseende gäller i fråga om lärarbefattningar vid krigsskolan, krigshögskolan, artilleri- och ingenjörshögskolan samt ridskolan vid Strömsholm, må vara att föredraga.

* * *

I kaptenen Brogrens ovan återgivna framställning beröres även den särställning, som kustartilleriet intager i fråga om ordningen för handläggning av befordringsärenden rörande officerskåren. Framställningen har givit anledning till flera uttalanden i pressen i detta ämne. Härvid har anmärkts, att chefen för kustartilleriet hade en alldeles

särskilt stark befogenhet med hänsyn till den honom underlydande officerskåren. Förslag till befordran ända upp till överstelöjtnants grad avgåves av chefen ensam, utan att vederbörande regements- eller kårchefer, som dock givetvis hade större förutsättningar att lära känna personalen, ägde någon möjlighet att göra sin uppfattning känd inför Kungl. Maj:t. Härjämte ägde chefen bestämma över officerarnas placering på regementen och kårer på några få undantag när, och även i undantagsfallen gällde som regel, att chefen ensam avgåve förslagen till kommendering. Förflyttningar mellan olika förläggningsorter, vilka förflyttningar i regel medförde avsevärd utgift, anbefalldes sålunda av chefen för kustartilleriet, under det att de beträffande all annan militärpersonal av officers tjänsteställning anbefalldes av Kungl. Maj:t. Såsom ett önskemål har framhållits åstadkommandet av ett enhetligt system för befordringar och placeringar inom armén och marinen, ägnat att tillgodose såväl försvarets som officerskårernas berättigade intressen.

Vad kaptenen Brogren anført därom, att kommandant och regementschef vid kustartilleriet skulle i befordringshänseende enligt reglementet vara oansvariga myndigheter, synes icke vara fullt riktigt, så vitt man icke fäster sig uteslutande därvid att reglementet, vad angår befordran inom officerskåren, saknar föreskrift om skyldighet för vapnets chef att inhämta yttrande av kommandant eller regementschef i sådant ämne. Ty om — såsom i pressen uppgivits vara förhållandet — chefen för kustartilleriet i varje förekommande befordringsfall hör sina närmaste män inom vapnet, är det ju uppenbart, att dessa för de yttranden, som de av sådan anledning avgiva, äro underkastade tjänsteansvar. Tillräcklig grund för att officerare vid kustartilleriet i fråga om befordran och placering skola stå i annan ställning än övriga officerare är emellertid måhända icke för handen, och att likställighet i dessa avseenden uppnås torde för dessa officerare vara ett intresse, vars betydelse särskilt ur psykologisk synpunkt icke lär böra underskattas.

* * *

I sammanhang med senast omhandlade förhållanden har inom pressen även berörts andra frågor angående kustartilleriet. Sålunda har framhållits, att det för chefen skulle vara hart när omöjligt att erhålla den omfattande personalkännedom, som särskilt med hänsyn till befordringsärendena vore nödig, eftersom han komme i beröring med truppen endast under några få och korta inspektioner. Huruvida det uppgivna missförhållandet i just detta hänseende kan avhjälpas genom den jämväl ifrågasatta anordningen, att chefen för kustartilleriet

skulle övertaga befattningen som kommandant i Vaxholm, må emellertid lämnas därhän. Att jag likväl trots mig böra något vidröra befälsförhållandena vid Vaxholms fästning beror väsentligen på en annan omständighet, nämligen att kommandantsbefattningen därstädes är förenad med befattningarna som chef för Vaxholms kustartilleriregemente och som artilleribefälhavare i Vaxholms fästning. Den erfarenhet jag under företagna ämbetsresor gjort om en regementschefs ordinarie arbetsbörda, särskilt vad expeditionsväsendet angår, gav mig anledning till tvekan, huruvida ens den nuvarande provisoriska kombinationen av de två sistnämnda befattningarna kunde anses lämplig med hänsyn till deras behöriga uppehållande. Jag har fördenskull av t. f. chefen för Vaxholms kustartilleriregemente begärt upplysning angående omfattningen av den honom såsom t. f. regementschef och t. f. artilleribefälhavare i Vaxholms fästning alliggande expeditionstjänst, så ock i vad mån de ifrågavarande göromålen inkräktade på hans övriga åligganden. Med anledning härav har t. f. regementschefen, överstelöjtnanten A. L. Törner till mig insänt

1:o) följande fyra uppgifter:

a) » Uppgift å antalet i regementsexpeditionen avd. I under åren 1914 och 1915 handlagda ärenden.

	År 1914	År 1915
<i>Diariieförda.</i>		
Ankommande skrivelser	4,375	4,581
» » , hemliga	163	227
Rekryteringsärenden	395	311
Krigsrättsärenden	93	100
Ärenden rörande värnpliktiges familjeunderstöd från pensionsstyrelsen	676	386
Avgående skrivelser	1,558	1,445
» » , hemliga	170	94
Ärenden rörande värnpliktiges familjeunderstöd till pensionsstyrelsen	38	16
Summa	7,468	7,160

Ej diariieförda.

Regementsorder, tjänstemeddelanden, rekvisitioner å båtar m. m., straffresolutioner till ett sammanlagt antal av omkring 1,200 per år. Vaxholm den 19 februari 1916.

R. Engström.

Regementskvartermästare.»

b) »Uppgift å antalet å regementsexpeditionen, avd. II under åren 1914 och 1915 handlagda ärenden:

	År 1914 st.	År 1915 st.
Ankomna skrivelser	966	1,274
Avgående skrivelser	478	471
Undersökningsmål	500	845
Rekvitioner..... omkring	1,500	1,500
Diverse smärre ärenden	1,000	1,000
Summa	4,444	5,090

Vaxholm den 22 februari 1916.

Victor Carlson
Regementsintendent.»

c) »Uppgift å under år 1914 och 1915 å tygexpeditionen handlagda ärenden:

	År 1914	År 1915
Ankommande ärenden, diarietförda	590	605
» » » » , hemliga	82	86
Avgående ¹ » » »	904	724
» » » » , hemliga	48	44
Resolutioner å undersökningsprotokoll och besiktning- instrument.....	371	385
Arbetsorder, skriftliga	ej diarietförda	684
Upphandlings- (utlämnings-) order till materialförrådet ...	1,200	1,119
Uppbördsorder jämte annoteringar.....	870	825
Prövade anbud, skriftliga	166	101
Resolutioner angående utlämning av inventarier ... omkr.	kan ej angivas på grund av mobiliseringsen	1,000
Attesterade räkningar..... »	300	300
Summa	—	5,873

Vaxholm den 10 februari 1916.

Hans Malmberg.»

¹ Härav flera omfattande ärenden så att konceptboken utgör omkring 1,000 maskinskrivna sidor för år 1914 och omkring 900 för år 1915.

d) »Ungefärlig uppgift å under år 1914 och 1915 å tygintendents expedition handlagda ärenden.

	År 1914	År 1915
Avgående skriftliga rekvisitioner till leverantörer.....	1,500	1,122
Utlämningar på grund av rekvisitioner ¹	1,200	1,119
Antal uppdebiterade inkomstverifikationer ¹	870	825
Granskade räkningar från tygexpeditionen (även från tygmästaren).....	2,000	2,000
Avslutade kontrakt angående upphandling för materialförrådet	27	19
Antal omförda rekvisitioner från materialuppbörderna.....	850	832
Handlagda handlingar angående inventarieförrådet.....	101	42
Avgående skriftliga rekvisitioner till varvscheferna i Stockholm och Karlskrona.....	56	70
Summa ärenden	6,604	6,029

Vaxholm den 10 februari 1916.

G. Hammarberg.

Tygintendent.»

2:o) Särskilda utredningar angående expeditionstjänsten vid Vaxholms kustartilleriregemente och tygförvaltningen i Vaxholms fästning i jämförelse med motsvarande förhållanden vid Karlskrona kustartilleriregemente och Karlskrona fästning, vilka utredningar innefattades i nedan intagna tre promemorior.

e)

»V. P. M.

Beordrad angiva de omständigheter, som synas föranleda, att expeditionsgöromålen å regementsexpeditionen avd. I vid Kungl. Vaxholms kustartilleriregemente äro mera omfattande än de vid Kungl. Karlskrona kustartilleriregemente, får jag härmed vördsamt anföra följande:

Av nedanstående tabell framgår personalstyrkorna vid Kungl. Vaxholms och Kungl. Karlskrona kustartilleriregementen.

¹ Äro inräknade i tygmästarens uppgifter.

f)

» V. P. M.

De omständigheter, vilka förorsaka, att antalet expedierade ärenden vid Kungl. Vaxholms kustartilleriregemente överstiger det vid Kungl. Karlskrona kustartilleriregemente expedierade torde beträffande regementsexpeditionen, avd. II, vara följande:

	Vaxholms kustartilleriregemente	Karlskrona kustartilleriregemente
1.	Förutom huvudstyrkan finnas Färösunds detachement och en i Stockholm detacherad avdelning.	Ingen motsvarighet förefinnes.
2.	10 kompanier finnas.	8 kompanier finnas.
3.	Regementets huvudsakliga numerär är förlagd till platser, betydligt avlägsna från regementschefens ämbetslokal, varav följer ett ökat antal skriftliga expeditioner.	Regementets huvudsakliga numerär är förlagd till samma plats som regementschefen, varför många ärenden kunna muntligen avgöras.
4.	För anskaffning av beklädnad, för förläggning och matinrättningar erforderlig materiel ävensom diverse materialutredning, som ej är att hänföra till sådan, som på rekvisition kan erhållas från fästningens materialförråd, måste en mängd leveransavtal träffas dels genom kungörelse dels under hand.	För dylik anskaffning tarvas färre avtal, emedan regementet för fyllandet av sina behov kan hänvända sig till den närbelägna stationen och varvet, där upphandlingen verkställas av särskild förvaltningsdirektion och av varvschefen.
5.	Ärenden, som röra sjukvården, äro talrika, emedan sjukvårdsanstalter finnas dels å Vaxholms fort dels vid Oscar Fredriksborg dels ock allmänna garnisonssjukhuset i Stockholm användes, till vilket sjukhus sådana patienter remitteras, som ej lämpligen kunna vårdas å regementets sjukhus.	Sjukhusvården bestrides nästan uteslutande å flottans sjukhus i Karlskrona.

Vaxholm den 22 februari 1916.

Victor Carlson
Regementsintendent.»

g)

»V. P. M.

Beordrad avgiva yttrande angående de omständigheter, som synas föranleda, att den arbetsbörda, som påvilar tygförvaltningen i Vaxholms fästning blir större än motsvarande i Karlskrona fästning, får jag värd-samt framhålla följande:

1. Artilleri-, min- och maskinuppbörderna i fästningens inventarieförråd samt artilleri- och minammunitionsuppbörderna i materialförrådet äro större i Vaxholms än i Karlskrona fästning.

2. Torped- och torpedammunitionsuppbörderna samt ballongfartyget och ballongparken sakna motsvarighet i Karlskrona.

3. Vaxholms fästning, som alltså redan nu omfattar mera materiel än Karlskrona, skall enligt beslut av 1914 års andra riksdag även utvecklas starkare och denna utveckling är i flera avseenden redan påbörjad.

4. Tygverkstäderna och laboratoriet för tillverkning av ammunition — vilket senare är utan motsvarighet vad kustartilleriet beträffar i Karlskrona — hava nått en större utveckling, vilken delvis framtvings genom det större avståndet till flottans varv i Stockholm samt detta varvs mindre tillgångar, jämfört med Karlskrona varvs.

5. Genom tygförvaltningens försorg tillhandahålles, repareras och ersättes i huvudsak all den materiel, som användes i Vaxholms kustartilleriregementes övningar och detta regemente är större än Karlskrona kustartilleriregemente.

6. Under sommaren lånas från flottan mera båtmateriel för Vaxholms kustartilleriregementes övningar än för Karlskronas, och denna materiel handhaves delvis av tygförvaltningen.

7. Tygförvaltningen i Vaxholms fästning omfattar jämväl förvaltningen för Hörningholms fästning och Norrlands mineringsavdelning, vilka sakna lokala myndigheter.

Vaxholms fästning den 23 februari 1916.

Hans Malmberg

Tygmästare.

samt 3:o) ett utdrag av chefens för Vaxholms kustartilleriregemente årsrapport för övningsåret 1914—1915 till chefen för kustartilleriet, vilket utdrag beträffande utbildningen i allmänhet innehöll följande:

Sannolikt inkräktade expeditionsgöromål och ekonomiska angelägenheter icke vid något annat vapenslag så på trupptjänsten som

vid kustartilleriet. En följd härav bleve, att truppens militära duglighet icke alltid komme att stå på den nivå, som man på grund av tjänstgöringstidens längd skulle kunna förmoda. En ändring till det bättre härutinnan komme givetvis att äga rum i den mån befälstillgången vid regementet växte.

T. f. regementschefen ansåge sig böra i detta sammanhang framhålla olägenheten av att regementschefens och artilleribefälhavarens åligganden vore förenade. Artilleribefälhavaren vore nämligen redan nu så överhopad med arbete, att enbart detta mer än väl toge en mans tid och krafter helt i anspråk. Sannolikt komme också detta arbete att än ytterligare ökas i samband med den nya artillerimaterielens anskaffning m. m. Då nu regementschefen enligt R. M. III, § 167, vore ansvarig för regementets krigsduglighet och tjänstbarhet i övrigt, vore det givetvis nödvändigt, att han finge tillfälle att i så stor utsträckning som möjligt närvara vid truppens övningar för att tillse, att desamma bedreves på ett ändamålsenligt och tillfredsställande sätt. Detta kunde emellertid icke nu äga rum i tillräcklig utsträckning, då, såsom nämnts, göromålen som artilleribefälhavare i hög grad lade beslag på den tillgängliga tiden. Om befattningarna således skulle förenas, torde en given följd härav bliva, att skötandet av den ena bleve i viss mån tillbakasatt, och på grund av befattningarnas karaktär torde detta utan tvivel bliva regementschefsbefattningen. T. f. regementschefen framhölle därför såsom sin åsikt, att de båda nämnda befattningarna borde bestridas av särskilda personer, därest det skulle bliva möjligt att sköta befattningarna på ett tillfredsställande sätt.

* * *

De av t. f. regementschefen sålunda överlämnade uppgifter utvisa, att vid regementsexpeditionens båda avdelningar antalet ärenden, de ej diarieförda inberäknade, utgjort år 1914 omkring 13,112 och år 1915 omkring 13,750. Beträffande tygmästarens och tygintendentens expeditioner saknas fullständiga uppgifter för år 1914; de delvis på approximativa beräkningar grundade uppgifterna för år 1915 angiva, efter avdrag för påvisade dubbelföringar, antalet ärenden å dessa expeditioner till sammanlagt 10,958. Den officer, som haft att bestrida befattningarna såsom t. f. regementschef och t. f. artilleribefälhavare, skulle sålunda i denna sin dubbla egenskap haft att år 1915 taga befattning med icke mindre än omkring 24,708 ärenden.

Givetvis kunna de lämnade uppgifterna ur flera synpunkter föranleda kritik. Att en betydande del av det uppgivna antalet ärenden krävt allenast ringa expeditionsarbete för t. f. regementschefen resp. t. f. artilleribefälhavaren måste väl anses självfallet. Och att beräkna varje ankommande eller avgående skrivelse såsom ett särskilt ärende lär icke vara riktigt, då ju som oftast flera skrivelser växlas angående samma sak. Men även med skäligen beaktande av dylika anmärkningar torde man icke kunna undgå att finna de anförda siffrorna giva stöd för den farhåga, som även tagit sig uttryck i t. f. regementschefens ovan återgivna uttalande i en rapport till chefen för kustartilleriet, nämligen att kombinationen av regementschefs- och artilleribefälhavarbefattningarna icke medgiver regementschefen att ägna nödig tillsyn åt truppens övningar.

*   *   *

Då kaptenen Brogren med sin i det föregående återgivna framställning vände sig till militieombudsmannen, utgick måhända kaptenen från det antagande, att militieombudsmannen skulle kunna genom remiss till särskilda myndigheter införskaffa vidare utredning. Någon åtgärd i sådant syfte har jag emellertid ansett mig icke böra vidtaga, särskilt därför att jag tvekat om militieombudsmannens befogenhet att infordra yttranden av alla de myndigheter, som tilläventyrs kunde böra höras i frågan om utsträckt rätt för officerare vid kustartilleriet att söka lärarbefattningar. Vad angår en av dessa myndigheter — sjökrigsskolekommissionen — synes nämligen gälla, att den har att avgiva yttrande endast då så av Konungen i kommandoväg bestämmes. Beträffande de andra frågor, som berörts här ovan, föreligger väl icke samma förhållande, men då av flera skäl synts mig antagligt att de åtminstone till en del komma att prövas i sammanhang med den förstnämnda frågan, har jag icke heller rörande dessa övriga frågor funnit mig böra infordra några yttranden. Såsom jag i det föregående beträffande de särskilda frågorna framhållit, har jag emellertid i ärendets nuvarande skick trott skäl föreligga, som tala för ändring av gällande bestämmelser; och får jag därför, med stöd av 16 § i den för riksdagens militieombudsman gällande instruktion anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t till det avseende, Eders Kungl. Maj:t må finna omständigheterna föranleda.»

15. Skrivelse till Konungen angående orten för avtjänande av straffarbete eller fängelse, ådömt till flottan hörande personal.

I detta ämne har militieombudsmannen den 9 mars 1916 till Konungen avlåtit en så lydande skrivelse:

»Den av Eders Kungl. Maj:t den 17 december 1915 utfärdade förordning om vad som bör iakttagas vid tillämpningen av vissa till krigslagstiftningen hörande bestämmelser (militär bestraffningsförordning) stadgar i § 29, att krigsman, som blivit dömd till *straffarbete*, som enligt strafflagen för krigsmakten bör verkställas i militärhäkte, skall, då för ändamålet avsett militärhäkte, där straffet kan på föreskrivet sätt verkställas, icke är inrättat för ifrågavarande avdelning av krigsmakten, undergå straffet i allmän straffinrättning. Beträffande *fängelsestraff*, som enligt strafflagen för krigsmakten bör verkställas i militärhäkte, stadgar § 30 i berörda förordning, att den straffskyldige, om för ändamålet särskilt avsett militärhäkte icke är inrättat för ifrågavarande avdelning av krigsmakten, skall undergå straffet i det häkte, som eljest finnes vid vederbörande truppförband, skola, fästning, garnison, station eller annan avdelning av krigsmakten, som den straffskyldige tillhör; att, om den straffskyldige tjänstgör ombord å fartyg, han i fall, som nu sagts, bör undergå straffet i militärhäkte vid någon av flottans stationer; samt att, om till följd därav att straffet icke kan på föreskrivet sätt verkställas i det ifrågavarande häktet eller på grund av bristande utrymme eller annan orsak hinder möter för straffets verkställande i sådant häkte, som förut nämnts, straffet skall avtjänas i allmän straffinrättning.

Vad flottan angår finnes vid dess station i Stockholm ett mindre häkte, där fängelsestraff av kort varaktighet undantagsvis verkställts, men som för övrigt uteslutande användes för avtjänande av disciplinstraff. Militärhäktet vid flottans station i Karlskrona torde däremot vara av sådan beskaffenhet, att frihetsstraff kunna där verkställas i större utsträckning. Om förhållandena vid sistnämnda militärhäkte har emellertid stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona i ett till mig avgivet utlåtande anført, att på grund av det sedan längre tid tillbaka rådande mobiliseringstillståndet vid stationen och det därav föranledda stora antalet arrestanter flottans militärhäkte varit så starkt anlitat för avtjänande av disciplinstraff, att utrymme saknats för att därstädes även verkställa fängelsestraff, vadan till dylikt straff eller

straffarbete dömda militärpersoner överlämnats till Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet för straffens befordrande till verkställighet i straffängelset.

Bestämmelserna att straffarbete eller fängelse, som enligt strafflagen för krigsmakten borde verkställas i militärhäkte, under vissa förutsättningar skall verkställas i allmän straffinrättning, torde, åtminstone i fråga om fängelsestraff, kunna och möjligen även böra tolkas så, att den straffskyldige skall överlämnas till allmän straffinrättning först sedan det beträffande honom konstaterats, att straffet icke kan avtjänas i militärhäkte. Av yttranden, fogade vid stationsbefälhavarens vid flottans station i Karlskrona förenämnda utlåtande, och jämväl av en till mig inkommen klagoskrift har jag även funnit, att i särskilda fall menige, hörande till Göteborgs- eller Öresundsavdelningen av flottan, översänts till Karlskrona för att i därvarande militärhäkte avtjäna ådömt fängelsestraff, som dock icke kunnat där verkställas. Detta förfaringssätt har givetvis medfört avsevärd transportkostnad, som kunnat inbesparas i händelse straffet — med hänsyn till bristande utrymme i nämnda militärhäkte — fått avtjänas i allmän straffinrättning närmast den ort, där det varit lämpligast att avpollettera den straffskyldige, och i det fall, som avses i den omförmälda klagoskriften, skulle genom en sådan anordning även vunnits, att en tid av två dagar, som åtgått för transport från Göteborg över Jönköping till Karlskrona av två värnpliktiga, vilka för närvarande å straffängelset i Karlskrona avtjänade dem av krigsdomstol ådömt fängelsestraff, fått beräknas såsom strafftid.

Då det bristande utrymmet i militärhäktet vid flottans station i Karlskrona icke kan anses betingat av rent tillfälliga förhållanden och annat frihetsstraff än arrest i regel icke läser kunna verkställas i militärhäktet vid flottans station i Stockholm, kan det måhända förtjäna att tagas i övervägande, huruvida icke föreskrift borde utfärdas att för avtjänande av straffarbete eller fängelse i allmän straffinrättning straffskyldig, som tjänstgör ombord å fartyg, tillsvidare skall utan hinder av bestämmelserna i §§ 29 och 30 i 1915 års militärbestraffningsförordning överlämnas till vederbörande civil myndighet i ort, där avpollettering lämpligen kan äga rum; och har jag därför, med stöd av 16 § i den för riksdagens militieombudsman utfärdade instruktion, trott mig böra anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t till det avseende, Eders Kungl. Maj:t må finna omständigheterna föranleda.»

16. **Skrivelse till Konungen angående innehållet av krigsdomares diarium m. m.**

I detta ämne har militieombudsmannen den 31 oktober 1916 till Konungen avlåtit en skrivelse av denna lydelse:

»Enligt § 1 i den av Eders Kungl. Maj:t den 23 juli 1915 utfärdade instruktion för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler åligger krigsdomare bland annat att föra anteckningar enligt fastställt formulär angående de framställningar om hållande av krigsrätt, som till honom inkommit, samt i anledning därav vidtaga åtgärder. Formulär för sådant diarium fastställdes därefter av Eders Kungl. Maj:t genom särskild kungörelse den 31 december 1915, och visas av några exempel i det kungörelsen bifogade formuläret, huru diariet skall föras. Däremot synes någon bestämmelse icke hava meddelats i syfte att möjliggöra en fortlöpande granskning av krigsdomarnas diarier. Sålunda saknas föreskrifter motsvarande stadgandet i 137 § skiftesstadgan om insändande till justitiekanslersämbetet av ordförandes i ägodelningsrätt dagbok och i 9 § utsökningslagen om insändande till överexekutor av kronofogdes och stadsfogdes dagbok i utsökningsmål. Och av det sätt, varpå exemplen i det fastställda formuläret blivit valda, lärer följa, att vissa förhållanden av intresse vid en granskning av diariet icke varda däri antecknade. I detta avseende må särskilt framhållas, hurusom av krigsdomarens diarium icke framgår, huruvida tilltalad är häktad eller intagen i förvarsarrest, i vilka fall enligt 15 § i lagen om krigsdomstolar m. m. krigsrättens sammanträde skall utsättas att äga rum sist inom åtta dagar från den dag, då krigsdomaren erhållit underrättelse om åtalet. Vidare synes § 2 i förenämnda nådiga instruktion, jämförd med 189 § strafflagen för krigsmakten, giva vid handen, att krigsrätten i visst fall bör sammanträda redan inom fyra dagar, nämligen då befälhavaren vid påkallande av krigsrättens sammanträde framhållit målets brådskande beskaffenhet, men då en framställning av sådant innehåll skett, erhåller anteckningen om målet i krigsdomarens diarium icke en däremot svarande avfattning.

Utän att krigsdomarnas diarier insändas till någon central myndighet kan emellertid en granskning av dem äga rum vid justitiekanslerns och militieombudsmannens tid efter annan återkommande besök. Vid en dylik granskning kan, om krigsrättsprotokollen samtidigt äro tillgängliga, genom jämförelse med dessa protokoll visserligen

efterses, huruvida anmälda mål företagits till handläggning inom tid som vederbort, men med hänsyn till krigsrättsmålens mängd torde en sålunda anordnad granskning av diarierna bliva allt för tidsödande. Då lika fullt en kontroll i nämnda hänseende torde vara lämplig, vill det synas som borde krigsdomare vara skyldig att i diariet anteckna sådana förhållanden som att tilltalad är häktad eller intagen i förvarrarrest; att tilltalad, som varit häktad eller intagen i förvarrarrest, blivit av rätten ställd på fri fot; att tilltalad, som fått vara på fri fot, av rätten förklarats skyldig att träda i häkte; samt att befälhavare framhållit brådskande beskaffenhet av anmält mål. För att anteckning att tilltalad är häktad eller intagen i förvarrarrest i förekommande fall skall kunna äga rum redan då målet införes i diariet synes vidare vara nödigt att befälhavare, i händelse den, som skall rannsakas vid krigsrätt, är häktad eller intagen i förvarrarrest, meddelar krigsdomaren detta i remissen eller genom en vartdera fallet motsvarande påstämpling av remisshandlingen.

Med anledning av bestämmelserna i 16 § av den för riksdagens militieombudsman gällande instruktion har jag ansett mig böra anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t.»

17. Skrivelse till Konungen angående inrättande av särskild krigsrätt för avdelning av Första eller Andra livgrenadjärregementet, som är förlagd vid militärskolan i Norrköping.

Härom har militieombudsmannen den 13 november 1916 till Konungen avlåtit en så lydande skrivelse:

»Vid inspektion den 14 juni 1916 av den till militärskolan i Norrköping då förlagda avdelning av Andra livgrenadjärregementet inhämtade jag, hurusom chefen för nämnda militärskola icke ägde bestraffningsrätt i disciplinmål. Tidigare hade skolchefen haft sådan rätt, enär förläggningen ansetts såsom detacherad trupp, men vid början av innevarande år hade chefen för bemälda regemente förklarat, att förläggningen icke skulle anses detacherad. Anledningen till regementschefens åtgärd härutinnan kan icke antagas hava varit någon annan än den, att, enligt grunderna i nu gällande strafflag för krigsmakten, rätt att ålägga disciplinär bestraffning icke synes böra tillkomma befälhavare för militärförläggning av stadigvarande egenskap, med mindre han äger tillfälle att rådföra sig med auditör, men att chefen för den avdelning av Första eller Andra livgrenadjärregementet, som på grund

av nådiga brevet den 10 juli 1891 förlägges till militäretablissemnet i Norrköping, icke har biträde av auditör på platsen.

Den auditör, som förordnats att tjänstgöra vid förenämnda två regementen och Östgöta trängkår, skall enligt nådiga brevet den 23 juli 1915 hava sin bostad i Linköping. Måhända kan han utan hinder därav vara skyldig biträda chef för eventuellt detacherad avdelning av något av nämnda truppförband med förläggning i Norrköping; auditören skulle då enligt § 26 i gällande instruktion äga uppbära resekostnads- och traktamentsersättning. En sådan tjänstgöring skulle emellertid, då den att döma av det ringa auditörsarvodet icke lär hava tagits i beräkning vid bestämmandet av auditörens löneförmåner, kunna bliva oskäligt betungande för honom, vartill kommer att anlita en i Linköping bosatt auditör vid handläggning av disciplinmål vid militärskolan i Norrköping väl skulle föranleda avsevärd tidsutdräkt.

För närvarande utövas den disciplinära bestraffningsrätten vid militärskolan sålunda, att, sedan förhör hållits av skolchefen, protokollet över förhöret insändes till regementschefen, som förordnar i ärendet efter auditörens hörande. Regementschefen är härvid praktiskt taget hindrad att, i händelse av behov, hålla supplerande förhör eller meddela sig med den, som hållit förhöret vid skolan, innan regementschefen fattar sitt beslut. Olägenheten av den nuvarande ordningen framträder särskilt under tid, då vederbörande regemente med dess expedition är förlagt till Malmslätt, medan auditören bor i Linköping, men även när regementsexpeditionen är förlagd till Linköping är det helt visst förenat med för stor omgång och — enligt vad ovan framhållits — även i övrigt mindre lämpligt, att regementschefen har att i Linköping pröva disciplinmål från militärskolan i Norrköping.

För att kunna bereda chefen för militärskolan i Norrköping biträde av auditör — varefter förläggningen rimligtvis kommer att åter förklaras vara att anse såsom detacherad trupp — torde annan utväg icke lämpligen kunna anlitas än inrättandet av särskild krigsrätt för den avdelning av Första eller Andra livgrenadjärregementet, som förlägges i militäretablissemnet i Norrköping. Enligt nådigt brev den 17 december 1915 inrättades särskild krigsrätt för den i Varberg förlagda avdelningen av Kronobergs regemente ändå att förläggningen torde varit av rätt tillfällig art. Mera jämförligt med det ifrågasvarande fallet torde vara inrättandet av särskild krigsrätt i Landskrona för därvarande avdelning av Skånska husarregementet, vilken sistnämnda krigsrätt likaledes tillkommit enligt nådigt brev den 17 december 1915.

Framhållas må, att avståndet från Landskrona till Hälsingborg, där Skånska husarregementets huvudstyrka är förlagd, något understiger avståndet mellan Norrköping och Linköping. Då nu särskild krigsrätt är inrättad för de för neutralitetsförsvaret avsedda avdelningar av armén inom II. arméfördelningens inskrivningsområden, kunde måhända, i händelse en sådan inrättas vid militärskolan i Norrköping, därjämte förordnas att sistnämnda avdelningar av armén i stället skola lyda under denna krigsrätt. Vid den ifrågasatta nya krigsrätten kunde sannolikt krigsdomaren vid Första och Andra livgrenadjärregementenas samt Östgöta trängkårs krigsrätter tjänstgöra i enahanda egenskap; och för auditörsbefattningen torde utan svårighet kunna erhållas en i Norrköping bosatt behörig person.

Med anledning av 16 § i den för riksdagens militieombudsman gällande instruktion har jag ansett mig böra anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t.»

18. Skrivelse till Konungen angående understöd till åtskilliga värnpliktigas familjer.

I detta ämne har militieombudsmannen den 14 november 1916 till Konungen avlätit en så lydande skrivelse:

»I särskilda till riksdagens militieombudsman insända skrifter hava landstormsmännen nr 516 27/1902 K. R. Kindblom, nr 90 54/1900 J. K. Karlsson, nr 229 54/1900 E. E. Johansson och nr 356 54/1900 P. G. Westerholm, samtliga tillhörande Östergötlands östra inskrivningsområde, anhållit om militieombudsmannens bistånd för utbekommande av understöd åt sökandenas familjer för tid, då sökandena fullgjort militärtjänstgöring. Till Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län ställda ansökningar om understöd i dessa fall hava varit insända till chefen för Andra livgrenadjärregementet men från regementsexpeditionen återställts med förståndigande att ansökningshandlingarna, såsom för sent inkomna till expeditionen, författningsenligt icke kunde upptagas till behandling.

Kindblom har anfört, att han icke blivit underrättad, när hans ansökan om familjeunderstöd senast skulle komma regementet tillhanda, och att han icke kunnat söka förrän han fått inkallelseorder till landstormskaderövning, vilken order icke kommit honom tillhanda förrän omkring 8 dagar före inställelsedagen.

Uti infortrat yttrande har chefen för Andra livgrenadjärregementet meddelat, att den tjänstgöring, till vilken *Kindblom* i egenskap

av landstormsmannan varit inkallad, utgjorts av dels en landstormskaderövning jämlikt lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att deltaga i kaderövning vid landstormen och nådigt brev den 21 juni 1916, vilken övning vid regementet pågått i 10 dagar från och med den 27 juli, samt dels en landstormsövning enligt § 36 värnpliktslagen under 5 dagar med inryckning den 7 augusti samt utryckning den 13 i samma månad; Och har regementschefen, under hänvisning till § 3 i förstnämnda lag samt § 3 i förordningen den 10 juni 1912 angående tillämpning av förordningen den 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn, därjämte anført, att Kindbloms ansökning, varå fattigvårdsdirektörens i Norrköping påskrift verkstälts först den 17 augusti eller således efter Kindbloms hemförlovning, följaktligen inkommit för sent för att kunna bifallas, samt att stadgande ej förefunnas att vederbörande rullförings- eller landstormsbefälhavare vid varje inkallelse av värnpliktig skulle fästa dennes uppmärksamhet på möjligheten att utfå familjeunderstöd, och att sådan åtgärd i allmänhet icke heller ägt rum.

Kindblom har därefter uti avgivna påminnelser sökt göra gällande, att fattigvårdsdirektören i Norrköping, till vilken ansökningen inkommit den 2 augusti, bure ansvaret för, att ansökningen icke blivit i rätt tid insänd till regementschefen. I detta hänseende har Kindblom åberopat ett intyg av fattigvårdsdirektören Carl Landström av innehåll att en ansökan om familjeunderstöd för Kindblom i början av augusti månad inkommit till fattigvårdsbyrån i Norrköping för fattigvårdsdirektörens påskrift men utan något som angav att handlingen skulle vidarebefordras, varför densamma fått ligga i avvaktan på att den skulle efterhöras av någon anhörig till sökanden såsom brukligt varit och vore i lika fall; att då sedermera på samma sätt inkommit flera sådana ansökningshandlingar, samt upplysning, vart handlingarna skulle sändas, förvägs sökts hos pastorsexpeditionen, rullföringsexpeditionen tillfrågats om saken; samt att denna expedition meddelat, att handlingarna finge sändas dit, vilket ock genast skett.

Karlsson har anført, att landstormsmannen nr 100 27/1902 Nilsson tre veckor före utryckningsdagen av befälhavaren för landstormsområdet nr 27 a erhållit den upplysningen att ansökningen om familjeunderstöd kunde göras efter ankomsten till Malmslätt, samt att Karlsson, som rättat sig efter nämnda upplysning, förty ansåge sig berättigad till utfående av familjeunderstöd.

Karlsson synes icke hava deltagit i kaderövning utan endast i landstormsövning.

Regementschefen har därefter uti infortrat yttrande hänvisat till vad han anfört i fråga om Kindbloms ansökan samt bifogat ett yttrande av landstormsområdesbefälhavaren, överstelöjtnanten C. W. Lokrantz. I detta yttrande anföres, att landstormsmannen Nilsson någon tid före landstormsövningens början sökt överstelöjtnanten för att förhöra sig angående eventuellt utgående familjeunderstöd till landstormsmännen under kommande landstormsövning. Såvitt överstelöjtnanten kunde erinra sig gällde frågan endast, huruvida familjeunderstöd komme att utgå eller icke, och i förra fallet, av vem det skulle utbetalas. Det vore möjligt, att överstelöjtnantens svar formulerats så, att Nilsson därav fått den uppfattningen, som angåves i Karlssons klagoskrift, detta så mycket mera som överstelöjtnanten då och ända till dess han kom till Malmen den 12 augusti levde i den tron, att landstormsmännens ansökningar om familjeunderstöd skulle behandlas på samma sätt som ansökningar från de värnpliktiga, vilka vore beordrade till de överstelöjtnanten underställda trupperna, eller sålunda att ansökningarna skulle ingivas efter inryckningen till tjänstgöring och utbetalas av regementets kassaförvaltning.

Johansson nämner i sin hit insända skrift, att han varit inkallad till landstormsövning; någon omständighet till förklaring att hans ansökan om familjeunderstöd icke inkommit inom tid, som avses i § 3 av förordningen den 10 juni 1912, har han icke uppgivit.

Westerholm, vilken likaledes uppgivit sig hava varit inkallad till landstormsövning, har dels åberopat vad Kindblom anfört dels ock förklarat, att han icke vore orsak till att hans ansökan om familjeunderstöd blivit försenad. Hur och när sådant understöd skulle sökas, hade icke på något sätt tillkännagivits förrän på kvällen den 8 augusti då chefen för 2. landstormskompaniet tillkännagivit, att, för den händelse någon ville söka familjeunderstöd, formulär funnes på kompaniet.

Jämväl beträffande *Johanssons* och *Westerholms* ansökningar har chefen för Andra livgrenadjärregementet uti infortrade yttranden åberopat vad han anfört i anledning av *Kindbloms* skrift.

I en den 21 september 1916 hit inkommen skrift har värnpliktige nr 240 13/1911 *Elowsson*, under uppgift att han fullgjorde 25 dagars reservtruppövning vid Wendes artilleriregemente — framhållit att beträffande familjeunderstöd upplysts, att ansökan därom skulle varit inlämnad förut; varest den skulle varit inlämnad hade man emellertid icke vetat. Detta hade varit en stor missräkning för dem, som hade familj och hyst den uppfattningen, att man skulle på respektive batterier

göra ansökan om familjeunderstöd i likhet med vad som skett under mobiliseringarna. I kungörelserna angående inryckningen hade icke funnits angivet, huru understöd skulle sökas.

Vidare hava värnpliktige nr 390 21/1908 K. Vinblad och nr 646 2/1914 E. H. Bergh i skrivelse den 7 oktober 1916 påkallat militieombudsmannens hjälp för utfående av familjeunderstöd för tiden den 18 september—den 14 oktober, varunder de fullgjorde reservtruppövning vid Wendes artilleriregemente; Och hava de uppgivit, att de ingivit ansökningar om sådant understöd; att regementschefen emellertid icke velat tillstyrka deras ansökningar i vidare mån än så vitt anginge tiden från och med den dag, då de inlämnats, men att viss tid för inlämnandet ej varit kungjord vid regementet.

Uti infordrat yttrande över sist återgivna framställningar har chefen för bemälda artilleriregemente erinrat, att inkallelse till tjänstgöring skedde av rullföringsbefälhavaren och ej genom regementschefen, vadan regementschefen alltså ej visste (namnligen), vilka komme i tjänst vid olika tider. Att regementschefen ej hade skyldighet att vidtaga åtgärder för att upplysa de värnpliktiga före inryckningen till tjänst angående sättet för understöds sökande vore därför naturligt. Regementschefen hade emellertid å regementsorder anbefallt, att värnpliktiga efter sitt inträde i tjänst vid regementet skulle av batterichef eller batteriadjutant bliva underrättade om hithörande saker, och att så skedde framginge även av ett bifogat yttrande från batteriadjutanten vid 12. batteriet. Regementschefen tillade, att det syntes honom vara synnerligen önskvärt att så ordnades, att rullföringsbefälhavarna hade sig ålagt att uti inkallelsekungörelse även införa lämpligt utdrag ur förordningen angående familjeunderstöd.

Med anledning av en utav värnpliktige nr 448 64/1912 *Olof Bernhard Lagergren* från S:t Ibbs socken till chefen för Göta ingenjörkår ingiven och sedermera till Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län översänd ansökning om familjeunderstöd enligt förordningen den 1 juni 1912 beslöt Eders Kungl. Maj:ts bemälda befallningshavande genom resolution den 9 oktober 1916, att dylikt understöd skulle, jämlikt bestämmelserna i kungörelsen den 17 september 1914 utgå med visst belopp jämte angiven förhöjning för tid, varunder Lagergren deltog i reservtruppövning eller landstormsövning. I en därefter till militieombudsmannen insänd skrift har Lagergren hemställt, huruvida han icke möjligen kunde vara berättigad till familjeunderstöd från och med inryckningsdagen, den 18 september. Sedan chefen för

Göta ingenjörkår uti infortrat yttrande meddelat, att enligt kårexpeditionens diarium Lagergrens ansökan om familjeunderstöd ingivits till expeditionen den 30 september 1916, har Lagergren uti avgivna påminnelser anfört att han icke förrän den dag, då han inlämnade sin ansökan, haft vetskap om förordningen den 1 juni 1912 om familjeunderstöd. Enligt kompaniadjutantens uppgift skulle militärbefälet ej varit skyldigt att därom upplysa de värnpliktiga, emedan kungörelse i ämnet blivit uppläst i kyrkorna. Lagergren hade emellertid förvissat sig om, att någon sådan kungörelse icke förekommit i S:t Ibbs kyrka eller offentliggjorts på annat sätt. Att så ej heller skett på andra platser bevisades därav, att samtliga till tjänstgöring inryckta, som förut varit berättigade till familjeunderstöd, förlitat sig på att samma förordning gällde som vid mobilisering, och att direkt ansökan icke behövdes utan understöd skulle utgå som vid föregående period så fort anmälan gjorts om inryckning till förnyad tjänstgöring.

I en till Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län ställd ansökan begärde värnpliktige nr 427 24/1912 *Karl Helmer Axén*, som synes hava varit inkallad till reservtruppövning vid Göta ingenjörkår med inryckning den 18 september 1916 och utryckning den 14 följande månad, familjeunderstöd enligt förordningen den 1 juni 1912. Sedan dylik ersättning till visst belopp för varje tjänstgöringsdag medgivits genom Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes resolution den 6 oktober 1916, har Axén i en hit insänd skrift förmäلت, att understöd icke utbetalts för längre tid än från och med den 3 till och med den 14 berörde oktober och sålunda icke för tiden från och med inryckningsdagen den 18 föregående september. Enligt meddelande från kompaniexpeditionen skulle understöd utgå endast från och med den dag, då ansökningen inkommit till kårexpeditionen. Att Axéns ansökan blivit försenad hade emellertid berott på, att den blivit liggande på kompaniexpeditionen innan den blivit behandlad samt icke godkänts förrän Axén två gånger sänt ansökningen från Karlsborg till Linköping för att få påskrift av pastor och fattigvårdsstyrelsens ordförande, vilket tagit några dagar i anspråk. På vederbörande kompanibefäl hade alltså berott, att ansökningen blivit försenad.

Chefen för Göta ingenjörkår, vilkens yttrande infortrats i detta ärende, har insänt och åberopat ett yttrande av chefen för 6. kompaniet, vid vilket Axéns reservtruppövning ägt rum. I detta yttrande meddelas, att Axéns ansökan, då den först ingavs, saknade intyg av präst och fattigvårdsstyrelsens ordförande, varför Axén anmodades

att låta fullständiga ansökningen med dylika intyg. Han hade därpå inlämnat ansökningen försedd med intyg av präst. Då den fortfarande saknade intyg av fattigvårdsstyrelsens ordförande, hade Axén åter anmodats att låta fullständiga densamma. Intyget från sistnämnda myndighet vore daterat Linköping den 30 september 1916. Den därmed fullständigade ansökningen hade enligt påskrift inkommit till kär-expeditionen den 3 oktober 1916. Tidpunkten, då Axén först inlämnade sin ofullständig ansökan, erinrade sig icke kompanichefen, men dåvarande kompaniadjutanten påstode, att det ej varit den 18 september, då den vore daterad, utan först senare. Enär anskaffandet av de nämnda intygen ej torde kunna åläggas kompanichef och återlämnande av felaktig handling för rättelse vore föreskriven i I. Exp. § 2 mom. 3, bestredes Axéns påstående att ansökningens försenande berott på vederbörande kompanibefäl.

*   *   *

Att i samtliga här ovan omnämnda fall på sökandena själva berott, att ansökningarna om familjeunderstöd icke inkommit inom tre dagar efter den fastställda inryckningsdagen, lär vara påtagligt. Likväl synes kunna ifrågasättas, huruvida icke tilläventyrs av nåd skulle kunna förklaras, att den omständigheten, att ansökningarna om familjeunderstöd icke inkommit inom föreskriven tid, icke skall utgöra hinder för utbetalande till varje särskild sökandes hustru, därest hon eljest finnes vara därtill författningsenligt berättigad, av dylikt understöd för hela den tid, under vilken mannen fullgjort här ovan avsedd tjänstgöring. I någon mån torde till sökandenas förmån böra fästas nådigt avseende därå, att skiljaktiga bestämmelser meddelats å ena sidan i fråga om familjeunderstöd vid fredstjänstgöring och å den andra beträffande understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar. Sannolikt hava samtliga sökandena en eller flera omgångar deltagit i tjänstgöring av sist omnämnda beskaffenhet, och det lär knappast kunna vara att förvänta, att personer i den samhällsklass, som sökandena synas tillhöra, skola kunna icke blott särskilja de olika slagen av tjänstgöring utan även känna de olika bestämmelser, som i avseende å familjeunderstöd gälla vid vardera slaget av tjänstgöring.

Möjligen förtjänar tagas i överbägande, om icke sagda skiljaktigheter kunde avlägsnas, åtminstone så till vida att tiden, inom vilken understöd skall sökas, bleve densamma för båda fallen, varvid bestäm-

melsen i avseende å den s. k. krigstjänstgöringen såsom medgivande en längre frist för ansökningens ingivande, torde få anses lämpligare.

Till avsevärd lättnad för de värnpliktiga skulle helt visst även lända om, såsom chefen för Wendes artilleriregemente framhållit, de värnpliktiga genom inkallelsekungörelserna erinrades om bestämmelserna angående familjeunderstöd.

Med anledning av 16 § i den för riksdagens militieombudsman gällande instruktion har jag ansett mig böra anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t.»

19. Skrivelse till Konungen angående vissa bestämmelser i reglementet för Sveriges frivilliga motorbåtskår den 11 juni 1915.

I detta ämne har militieombudsmannen den 16 december 1916 till Konungen avlatit en skrivelse av följande lydelse.

»Det av Eders Kungl. Maj:t den 11 juni 1915 givna nådiga reglemente för Sveriges frivilliga motorbåtskår innehåller i § 18 mom. 1 andra stycket den bestämmelse att drivmedel för motorbåtarna tillhandahålles eller bekostas av kronan såväl under krigstjänstgöring som ock vid sådan fredstjänstgöring, vartill medlem av kåren enligt § 5 mom. 3 förbundit sig. Kårmedlems förbindelse i sistnämnda hänseende omfattar skyldighet att under den tid av minst fyra år, varunder han vid inträde i motorbåtsflottilj förbundit sig att tillhöra kåren, stå till Eders Kungl. Maj:ts förfogande — motorbåtsägare med sin i kårens rullor inskrivna båt med eller utan besättning — för militära övningar inom vederbörande flottiljs verksamhetsområde vartannat kalenderår under högst tio dagar, fördelade på högst tre perioder samt för varje gång förlagda inom viss av kårstyrelsen på förslag av vederbörande flottiljstyrelse bestämd seglationsperiod. Kårmedlemmarnas skyldighet att i minsta detaljer känna farvattnet en var inom visst bestämt område nödvändiggör emellertid ofta upprepade motorbåtsfärder inom respektive område och för vinnande och vidmakthållande av erforderlig kännedom om just detta område äro de övningar, som, omförmålas i § 5 mom. 3 av reglementet, helt visst långt ifrån tillräckliga. Då kårmedlemmarna alltså hava att underkasta sig avsevärda uppoffringar av tid och kostnader för sin utbildning, synes det icke vara obilligt att kronan tillhandahåller eller bekostar drivmedel jämväl vid de färder till och från samt inom tjänstgöringsområdet, som kårmedlem för sin utbildning företager mellan de obligatoriska övningarna, eller att

erforderliga drivmedel för sådana färder åtminstone tillhandahållas av kronan till självkostnadspris. Erforderlig kontroll synes kunna vinnas, om rekvisitioner attesteras av ledamot i flottiljstyrelse på grundval av anteckningarna i vederbörande kårmedlems loggbok.

Enligt § 14 av reglementet äga kårmedlemmarna under tjänstgöring inom kåren viss inbördes tjänsteställning, och erhålles underlöjtnants tjänsteställning vid inträde i kåren. Då särskilda kvalifikationer icke äro stadgade för vinnande av inträde i kåren samt ägandet av en motorbåt utan förmåga att föra densamma knappast torde böra berättiga till tjänsteställning, kan ifrågasättas, om ej vissa kompetensprov böra uppställas för erhållande av den nyssnämnda tjänsteställningen.

Reglementet förutsätter i § 5 att kårmedlems motorbåt skall vara sjöduglig och fylla av kårstyrelsen fastställda fordringar. Med hänsyn till den tjänstgöring, som kan ifrågakomma, torde som ett önskemål kunna framhållas, att båtarna äro av en enhetlig typ eller att endast ett fåtal typer förekomma. Möjligen kan detta önskemål främjas genom åtgärder från det allmännas sida, exempelvis premiering av lämpliga typer.

Då de frivilliga motorbåtsflottiljerna hava en betydelsefull uppgift samt organisationen av desamma därför torde böra stödjas och stärkas, har jag med anledning av 16 § i den för riksdagens militieombudsman gällande instruktion trott mig böra anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t.»

Anmärkningar beträffande tillämpningen av lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

1. Om beräkningen av tiden, inom vilken rannsaking med häktad eller i förvarrarrest intagen person skall företagas.

I 15 § lagen om krigsdomstolar m. m. den 23 oktober 1914 stadgas, att, då rannsaking med häktad eller i förvarrarrest intagen person skall förekomma inför krigsrätt, sammanträdet skall utsättas att hållas sist inom åtta dagar från den dag, då krigsdomaren erhållit underrättelse om åtalet. Frågan om beräkningen av sålunda stadgad tid för rannsaknings företagande har varit föremål för tvekan i ett ärende, som i anledning av anmärkning vid fångförteckningar från ett militärhåkte kommit under militieombudsmannens prövning.

Enligt inkomna fångförteckningar för första kvartalet 1916 hade volontären H. den 8 januari 1916 genom kronobetjäningens försorg införpassats till vederbörande regemente på grund av rymning och samma dag insatts i förvarrarrest. Först den 20 nämnda månad inställdes H. inför regementets krigsrätt, som samma dag dömde honom för första resan rymning m. m. till disciplinstraff av sträng arrest i sex dagar. Sedan militieombudsmannen i skrivelse till regementschefen anhållit om meddelande om anledningen till dröjsmålet med H:s inställande inför krigsrätten, anförde regementschefen uti avgivet yttrande, att förhör med H. ägt rum den 9 januari och att regementschefens resolution, att målet skulle överlämnas till krigsrätt, torde hava meddelats den 10 januari. Enligt anteckning i regementsexpeditionens postbok hade handlingarna i målet avgått till krigsdomaren den 11 januari. I övrigt hänvisade regementschefen till ett av krigsdomaren avgivet yttrande.

Krigsdomaren, som var bosatt i den stad, vilken utgjorde regementets förläggningsort, anförde för sin del bland annat följande. Enligt det av honom förda diarium hade framställningen om utsättande

av krigsrätt för behandling av malet mot H. inkommit den 15 januari 1916; och efter samråd med regementschefen utsattes målet att förekomma inför regementskrigsrätten den 20 samma månad, till vilken dag ett förut handlagt mål uppskjutits. Någon skriftlig framställning om krigsrätt angående H. finnes icke, utan utgjordes handlingarna angående honom av

- 1:o) ett protokoll fört vid förhör med H. den 9 januari 1916,
- 2:o) en anmälan från H:s kompanichef angående brotten, dagtecknad den 15 samma månad, och
- 3:o) ett utdrag ur regementets straffregister rörande H., dagtecknat den 17 nämnda januari.

Då krigsdomaren sammanställde sagda handlingars innehåll och data med vad regementschefen i skrivelse till krigsdomaren i anledning av anmärkningen vid fänglistgranskningen anfört, komme krigsdomaren till följande sannolika förmodanden. Förhørsprotokollet hade från regementsexpeditionen avsänts med posten den 11 januari och kommit krigsdomaren till handa den 12 januari. Vid mottagandet hade han satt sig i telefonförbindelse med regementsexpeditionen och påpekat, att förhørsprotokollet icke innehölle någon av vederbörande befäl lämnad uppgift om vare sig rymningsbrottet eller de förskingrade persedlarna, utan endast H:s egna uppgifter, samt att förhørsprotokollet ensamt därför icke kunde bilda underlag för rannsakingen med H., utan att någon officiell uppgift om, när H. avvek och återkom, samt om de förskingrade persedlarna vore nödvändig; varjämte krigsdomaren torde hava hänvisat till bestämmelserna i 9 § 2 stycket av militär bestraffningsförfordning.¹ Den 15 januari hade därpå, sannolikt genom en ordonnans, tillställts krigsdomaren kompanichefens anmälan. Krigsdomaren hade då, ehuru straffregisterutdraget fortfarande saknades, ansett sig kunna efter samråd med regementschefen, utsätta tid för målets handläggning inför krigsrätten. Om, mot krigsdomarens förmodan, en framställning per telefon den 10 januari skulle hava hos honom gjorts angående krigsrätt för behandling av målet mot H., hade krigsdomaren därpå endast kunnat svara, att framställningen måste vara åtföljd av de i 9 § 2 stycket av militär bestraffningsförfordning föreskrivna handlingarna, och att krigsdomaren därförutan icke kunde taga någon befattning med saken. Men även om man ansåge fram-

¹ Det åsyftade stadgandet lyder: »Då mål hänskjutes till krigsrätt, skall den befälhavare, som föranstaltar om krigsrättens sammankallande, samtidigt till rättens ordförande överlämna bestyrkt avskrift av förhørsprotokollet och angivelseskriften eller den anmälan rörande brottet, som eljest avgivits, ävensom utdrag av det militära straffregistret rörande den tilltalade.»

ställning om krigsrätt gjord hos krigsdomaren den 12 januari, då förhørsprotokollet sannolikt kommit honom tillhanda, hade krigsrätten i allt fall blivit utsatt att hållas inom laga tid eller åtta dagar från det framställningen gjordes.

I skrivelse till krigsdomaren anmärkte därefter militieombudsmannen dels att den omständigheten, att den militäre befälhavaren vid framställning om utsättande av krigsrättssammanträde underlätit att i enlighet med stadgande i en administrativ förordning bifoga vissa handlingar, icke kunde föranleda därtill, att krigsrättens sammanträde utsattes inom annan tid än den, som i lag vore föreskriven, dels ock att, då krigsdomaren senast den 12 januari 1916 fått underrättelse om åtalet mot H., krigsdomaren bort utsätta krigsrättens första sammanträde att hållas senast den 19 i samma månad med tillämpning av den allmänna uppfattningen av motsvarande bestämmelse i förordningen den 10 april 1810 angående tiden, inom vilken häktad person bör ställas inför rätta.

Till bemötande av den sålunda framställda anmärkningen anförde krigsdomaren i ett nytt yttrande följande. På grund av vissa av regementschefen lämnade uppgifter hade krigsdomaren såsom »sannolik förmodan» uttalat, att förhørsprotokollet rörande H. inkommit till krigsdomaren den 12 januari 1916. Det gäves dock, såsom han vid närmare eftertanke funnit, åtskilliga omständigheter, som talade mot sannolikheten av denna förmodan. Den 14 januari hade hållits krigsrätt vid regementet. Om krigsdomaren dessförinnan i någon form erhållit underrättelse, att rannsaking med H. påkallades, skulle krigsdomaren helt säkert hava utsatt målet angående honom till sagda 14 januari. Det hade upprepade gånger förekommit, att skrivelser, som från regementsexpeditionen uppgivits vara till krigsdomaren avsända viss dag, icke kommit honom tillhanda — d. v. s. icke åtföljt hans post — nästpåföljande dag utan först senare ankommit till honom. Slutligen förefölle det krigsdomaren mindre troligt att han, därest förhørsprotokollet kommit honom tillhanda den 12 januari, skulle hava i sitt diarium antecknat framställningen om krigsrätt gjord först den 15 januari. Emellertid vore det, enligt krigsdomarens mening, i förevarande fall likgiltigt, om underrättelsen om åtalet givits honom den 12 eller den 15 januari. I vilket fall som helst hade krigsrättens sammanträde blivit utsatt att hållas inom åtta dagar från den dag, då krigsdomaren erhållit underrättelse om åtalet. Krigsdomaren kände ej till den allmänna uppfattningen av den motsvarande bestämmelsen i förordningen den 10 april 1810 angående tiden, inom vilken häktad

person bör ställas inför rätta. Men stadgandet i 15 § lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 23 oktober 1914 syntes honom fullt klart. Ordföranden i rådstuvurätten i den ovan åsyftade staden hade ock för krigsdomaren uppgivit, att han mångfaldiga gånger utsatt rannsaking med häktad person att hållas på åttonde dagen från det anmälan om häktningen till honom inkom, utan att detta någonsin föranlett anmärkning från vare sig justitiekanslern eller justitieombudsmannen.

Uttrycket »åtta dagar» användes som bekant i talspråk och även i skrift ofta för att icke säga oftast såsom beteckning för en tidrymd av en vecka eller sju dagar. Då detta uttryck eller något därmed besläktat förekommer i lagstil, åtföljes det stundom av ett förtydligande tillägg. Detta var exempelvis händelsen i 25 kap. 1 § rättegångsbalken i 1734 års lag, där det hette att den med häradsrätts dom eller utslag i huvudsaken missnöjde ägde vädja antingen genast eller sist innan åttonde dagen gått till ända, den inräknad då domen föll. Då i 15 § av samma kapitel stadgades, att vad mot rådstuvurätts dom skulle erläggas inom klockan tolv å åttonde dagen, den dag inräknad, då domen föll, kan man, om man så vill, i den här införda ytterligare tidsbestämmelsen, enligt vilken vadetiden utgick klockan tolv å åttonde dagen, spåra en erinran om det förhållande, att rådstuvurätten i regel hade sammanträde den tid, då vad senast kunde erläggas. I andra fall lämnar bestämmelsen om tiden för rådstuvurätts sammanträden tydligt svar på frågan, vad uttrycket åtta dagar betyder. När sälunda i fråga om rättegångsordningen vid rådstuvurätt i 14 kap. 2 § rättegångsbalken stadgas, att, sedan käranden vid offentligt upprop skriftligen ingivit sitt käromål, rätten skall, om svaranden då är tillstädes, därå skriva, att han åtta dagar därefter svara skall, och att, om svaranden då alldeles utebliver eller han kommer oberedd, utan laga ursäkt, upprop i saken åter skall äga rum åtta dagar därefter, lærer det falla av sig självt att uttrycket »åtta dagar», ehuru någon förklaring om tidens beräkning icke tillfogats, betyder en vecka. Över huvud taget torde ock kunna påstås, att uttrycket bör fattas på samma sätt överallt där det förekommer i våra äldre lagar. Då i förordningen den 10 april 1810 angående tiden, inom vilken häktad person bör ställas inför rätta, den föreskrift lämnades, att rannsakingen över häktad person, som inför stadsdomstol ställes för rätta, bör företagas sist inom åtta dagar från den dag, då arresteringen med orsaken därtill blivit hos domaren behörigen anmäld, så framt den häktade till staden ankommit.

räknade lagstiftaren helt visst med det förhållandet, att rådstuvurätt har ordinarie sammanträde en gång i veckan; längre uppskov med första rannsakingens företagande än en vecka skulle därför icke kunna vara erforderligt.

I nyare lagar hava emellertid i liknande sammanhang andra uttryck kommit till användning. Stadgandet i 11 kap. 5 § rättegångsbalken att till rådstuvurätt stämmas åtta dagar förut — beträffande vilket stadgande gällde en anmärkning i justitieombudsmannens ämbetsberättelse till 1896 års riksdag, att det var lämnat obestämt, huruvida delgivningensdagen och inställelsedagen skulle inräknas i de stadgade stämningstiderna och att denna brist i både teori och praxis givit anledning till olika meningar — har i lagen av den 10 juli 1899 ersatts med ett stadgande om delgivning sist å åttonde dagen före inställelsedagen, varigenom angivits att delgivningensdagen men ej inställelsedagen skall inräknas. Och i lagen den 14 juni 1901 har beträffande tiden för vads erläggande — utan någon förändring i sak — stadgats, att vad skall anmälas i stad före klockan tolv å sjunde dagen och å landet sist å sjunde dagen från den dag, då utslaget gavs. Möjligen kunde härav dragas den slutsats, att i den i 1914 års lag om krigsdomstolar m. m. förekommande bestämmelse, att sammanträde skall hållas sist inom åtta dagar från den dag, då krigsdomaren erhållit underrättelse om åtalet, uttrycket »åtta dagar» icke såsom i 1810 års förordning bör anses betyda en vecka utan betyder en dag över en vecka.

En sådan slutsats skulle dock säkerligen vara förhastad. Enligt vad Kungl. Maj:ts proposition till 1914 års senare riksdag med förslag till, bland annat, lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes giver vid handen tillkom nämligen det ifrågavarande stadgandet efter en framställning av justitieombudsmannen till Kungl. Maj:t, däri påpekades, att angående den tid, inom vilken krigsdomstol skulle anställa rannsaking med häktad, i då gällande krigslagstiftning icke finnes meddelad föreskrift, motsvarande den bestämmelse som i nämnda hänseende finnes stadgad i förordningen den 10 april 1810 i fråga om rannsaking inför rådstuvurätt och häradsrätt. När ordalagen i nämnda förordning i vad den angår rannsaking inför rådstuvurätt därefter upptogos i 15 § av 1914 års berörda lag, lærer man hava fullt fog för det antagande, att de i det senare lagrummet hava samma betydelse som i det förra. Anmärkas må ock att justitieombudsmannen i sin omförmälda framställning förklarar, att man syntes kunna utgå ifrån att med en bestämmelse i 1868 års förordning om krigsdomstolar

meningen varit, det krigsdomstol i avseende å tiden för rannsaking skulle vara likställd med rådstuvurätt.

Något rättsfall rörande tolkningen av anförda bestämmelse i 1810 års förordning är icke känt. Däremot föreligger från senare tid ett rättsfall rörande bestämmelsen i 8 kap. 1 § giftermålsbalken att i stad äktenskapsförord skall till rätten ingivas inom åttonde dagen sedan vigsel skett. Efter det i ett fall, där vigsel ägt rum lördagen den 22 februari 1913 och ett av de sammanvigda makarna upprättat äktenskapsförord ingivits till Stockholms rådstuvurätt måndagen den 3 påföljande mars, hustrun i mannens konkurs sökt undanskifta henne på grund av äktenskapsförordet tillhörig enskild egendom, förklarade rådstuvurätten i dom den 27 januari 1916 — med två röster mot en — att tiden, inom vilken det ifrågavarande äktenskapsförordet skolat till rätten ingivas, utgått lördagen den 1 mars 1913. I denna dom fann Svea hovrätt enligt dom den 28 juli 1916, meddelad utan meningskiljaktighet, ej skäl att göra ändring.¹ Att med tidsbestämningen i 1810 års förordning och 15 § lagen om krigsdomstolar »sist inom åtta dagar från» avsetts något annat än med nyss anförda uttryck i 8 kap. 1 § giftermålsbalken »inom åttonde dagen sedan» lärer väl icke kunna antagas. I det ena fallet såväl som i det andra bör därför utgångsdagen medräknas.

Med hänsyn till kortvarigheten av de straff, som i allmänhet åläggas av krigsdomstolarna, betyder förlängning med en dag av häktningstid eller tid för förvarsarrest påtagligen jämförelsevis mer än motsvarande förlängning av häktningstid för den, som åtalas vid under rätt i stad.

2. Om verkställighet av disciplinstraff, ålagt genom krigsrätts utslag.

Enligt 153 § i 1881 års strafflag för krigsmakten gällde, att disciplinstraff, som blivit av befälhavare ålagt, skulle genast verkställas, där så kunde ske. För det fall, att disciplinstraff ålagts av krigsrätt, fanns ej någon motsvarande regel utan måste, även om den dömde hölls häktad, med straffets verkställande anstå till dess utslaget vunnit laga kraft. Genom lagen den 26 mars 1909 angående verkställighet i vissa fall av straff, ådömt genom icke laga kraft ägande utslag, inträdde en förändring härutinnan. Utslag, varigenom arrest ådömts, skulle

¹ Se Svensk Juristtidning, årg. 1916. s. 384 f.

enligt denna lag, ändå att utslaget icke ägde laga kraft, genast gå i verkställighet, därest den dömde förklarar sig nöjd med utslaget och villig att undergå den ådömda bestraffningen. Nöjdförklaring skulle avgivas i vittnens närvaro, om den dömde hölls i militärhäkte, inför den befälhavare, som hade uppsikt över häktet, om han hölls i annat häkte, inför tillsyningsmannen eller föreståndaren därstädes. Vid länsfängelse kunde dock nöjdförklaring upptagas även av Konungens befallningshavande. Hölls den dömde icke häktad, skulle nöjdförklaringen i vittnens närvaro avgivas inför den militärbefälhavare, som hade att befordra straffet till verkställighet. För det fall, att den dömde hölls häktad, var ytterligare stadgat, att nöjdförklaringen icke skulle gälla, där ej vid tiden för dess avgivande utslaget eller rättens eller domarens bevis om den ådömda bestraffningen och den utgång i övrigt, målet såvitt den dömde rörde genom utslaget erhållit, kommit den myndighet tillhanda, som hade uppsikt över häktet, samt den dömde före den dag, då förklaringen avgavs, och efter den dag, då utslaget för honom vid rätten avkunnades eller, om det ej sålunda avkunnades, blev honom annorledes delgivet, inom fängelset haft betänketid under två dagar i följd.

Sedan nämnda lag av år 1909 trätt i kraft gällde sålunda, att medan disciplinstraff, ålagt av befälhavare, genast skulle befordras till verkställighet, sådant straff, där det ålagts av domstol, icke kunde verkställas med mindre utslaget ägde laga kraft, eller ock den dömde avgivit nöjdförklaring. Enligt såväl Kungl. Maj:ts proposition till 1914 års senare riksdag med förslag till, bland annat, lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes, som lagutskottets första utlåtande i anledning av samma proposition skulle denna ordning komma att bibehållas. Men då kamrarna vid behandling av sagda utlåtande fattat skiljaktiga beslut ifråga om disciplinstraffens anordnande och utskottet i anledning därav hade att avgiva förslag till sammanjämkning, anförde utskottet i avgivet memorial, jämte det utskottet föreslog bestämmelser om ådömande av disciplinstraffen skärpt arrest och sträng arrest, tillika, att utskottet ansett särskild bestämmelse böra införas därom, att disciplinstraff, som ådömdes av krigsrätt, i regel finge verkställas genast utan hinder av anförda besvär. I enlighet med utskottets hemställan tillkom därefter följande i sista stycket av 82 § lagen om krigsdomstolar m. m. upptagna bestämmelse:

»Har någon genom krigsrätts utslag blivit fälld till disciplinstraff, då må, utan hinder av anförda besvär, straffet genast befordras till verkställighet, såvida den dömde ej tillika blivit fälld till annat frihets-

straff eller till böter och detta straff enligt strafflagen för krigsmakten skall förenas med disciplinstraffet.»

Närmaste anledningen till denna bestämmelse är sannolikt att söka däri, att på grund av den nya lagstiftningen om disciplinstraff kunde förväntas att sådant komme att ådömas av krigsrätt i åtskilliga fall, där straffet enligt dittillsvarande rätt ålagts av befälhavare, och att för upprätthållande av tukt och disciplin inom krigsmakten kunde vara lika viktigt att disciplinstraff skyndsamt verkställdes, av vem än de ålagts.

De i 1909 års lag angående verkställighet i vissa fall av straff, ådömt genom icke laga kraft ägande utslag, upptagna bestämmelser om nöjdförklaring beträffande arreststraff, vilka ju meddelats även för sådana fall, då arreststraff ålagts av annan domstol än underdomstol vid krigsmakten, lämnades emellertid oförändrade. Detta förhållande synes hava givit anledning till tvekan. Knappt hade den nya lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes med 1916 års ingång trätt i kraft förrän från flera håll till militieombudsmannen inkommo förfrågningar, huruvida nöjdförklaring i enlighet med 1909 års lag fortfarande borde upptagas beträffande krigsrätts utslag, varigenom arrest ålagts. På dylika förfrågningar har militieombudsmannen icke kunnat giva annat svar än att, då nöjdförklaring enligt 1909 års lag innebure att den dömde avstode från rätten att anföra besvär mot ett utslag, vilket i följd härav finge verkställas, men verkställighet enligt 82 § lägen om krigsdomstolar m. m. finge äga rum även om den dömde anfört besvär över utslaget, nöjdförklaring beträffande krigsrätts utslag, varigenom allenast disciplinstraff ådömts, icke vidare borde avvaktas innan utslaget befordrades till verkställighet.

Vid granskning av fångförteckningar, som från militärhäkten inkommit till militieombudsmannen, och jämväl under militieombudsmannens ämbetsresor har iakttagits, att militära befälhavare även efter 1916 års ingång ofta upptagit nöjdförklaring i fråga om arreststraff. Detta har förekommit jämväl i fall, då den dömde hållits häktad; antagandet att nöjdförklaring borde avvaktas har i dylika fall medfört att den dömde icke fått börja avtjäna straffet förrän efter utgången av den i 1909 års lag stadgade betänketid. Svar på framställda anmärkningar hava givit vid handen att den nya bestämmelsen i ämnet, där missförstånd om dess förhållande till 1909 års lag icke förelegat, varit för vederbörande befälhavare obekant.

I ett fall har emellertid framställd anmärkning mot dröjsmål med verkställighet av disciplinstraff, ålagt genom krigsrätts utslag,

mötts med den invändning, att bestämmelsen i 82 § lagen om krigsdomstol m. m. icke vore ovillkorlig; där heter icke att krigsrätts utslag *skall* verkställas, utan att det *må* verkställas. Invändningen må i och för sig vara oemotsäglich; icke desto mindre är upptagande av nöjdförklaring i fall, som i nämnda bestämmelse avses, en helt och hållet betydelselös åtgärd, då en sådan nöjdförklaring, även om den tilläventyrs skulle anses hindra den dömda att överklaga utslaget, icke såsom beträffande nöjdförklaring enligt 1909 års lag gäller, utgör förutsättning för utslagets verkställighet.

3. Om förmans rätt enligt 100 § lagen om krigsdomstolar m. m. att meddela befallning angående underordnads insättande i militärhåkte.

I fråga om tillsägan av förvarsarrest stadgar 1914 års lag om krigsdomstolar m. m. i 96 §, att förman är berättigad att, då underlydande *under tjänstgöring* gör sig skyldig till fel, varigenom krigslydnaden eller ordningen inom krigsmakten äventyras, och det för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande finnes nödigt, tillsäga den felande förvarsarrest; att rätt att tillsäga förvarsarrest, då det för ordningens upprätthållande finnes nödigt, ock tillkommer förman i avseende å underlydande, som *utom tjänsten* stör allmän ordning eller ordning inom krigsmakten; samt att enahanda rätt tillkommer även annan överordnad än förman i avseende å underordnad, såvida den överordnade är av officers eller underofficers grad. I 100 § har samma lag upptagit bestämmelser om förfarandet med underordnad, som av starka drycker överlastad träffas inom vederbörande förläggningssort eller å väg, gata eller annat ställe, varom i 11 kap. 15 § allmänna strafflagen förmäles; han må, heter det i 100 §, »ändå att sådant fall, som i 96 § avses, ej finnes vara för handen, när hans behöriga vårdande icke annorledes låter sig verkställa, på befallning av förman eller annan överordnad, vilken är av officers eller underofficers grad, kunna tagas i förvar och insättas i militärhåkte, till dess han återvunnit sina sinnens bruk». Enligt en sträng bokstavstolkning skulle rätten att giva sådan befallning, som i sistnämnda paragraf avses, tillkomma förman och andra överordnade under samma förutsättning nämligen att de innehade officers eller underofficers grad, varemot enahanda befogenhet icke skulle tillkomma underbefäl av manskaps klass ens i förmans ställning. En sådan anordning förefaller rätt så anmärkningsvärd i och för sig men ter sig än mera egendomlig vid jämförelse

med 96 §, enligt vilken rätten att tillsäga förvarsarrest tillkommer förman i allmänhet men andra överordnade endast om de äro av officers eller underofficers grad. Befogenheten att tillsäga förvarsarrest är utan tvivel större än den befogenhet, varom i 100 § stadgas.

I det förslag till lag om krigsdomstolar m. m., som Kungl. Maj:t efter lagrådets hörande förelade 1914 års senare riksdag, hade 100 § ej fullt samma lydelse som den sedermera erhöi i den promulgerade lagen. Enligt lagförslaget tillkom den ifrågavarande befogenheten förman utan inskränkning till viss grad men däremot ej annan överordnad än förman. I motioner av två militära ledamöter av riksdagen föreslogs, att i 100 § ordet »förman» skulle utbytas mot »överordnad», och anförde motionärerna såsom stöd för sitt förslag, hurusom i de ej få orter, där mer än ett truppförband av regementes eller motsvarande styrka funnes förlagt, det torde ligga såväl i den allmänna ordningens som i disciplinens intresse, att en överordnad krigsman, vilken såge underordnad tillhörande annat regemente vara av starka drycker överlastad, vore berättigad att taga honom i förvar utan att härför söka anträffa någon den felandes förman, vilken det kunde vara förenat med omgång att finna.

Lagutskottet anförde i sitt första utlåtande i ämnet, att utskottet väl i likhet med motionärerna funne, att det i vissa fall kunde vara av betydelse att icke blott förman utan även annan överordnad ägde rätt att draga försorg om, att överlastad person toges i förvar. Enligt utskottets mening borde dock sådan befogenhet icke tilläggas — förutom förman — annan överordnad än den, som hade officers eller underofficers grad. Utskottet föreslog därför sådan lydelse av 100 § att underordnad skulle kunna, i fall som i paragrafen avsåges, tagas i förvar och insättas i militärhåkte på befallning av förman eller av annan överordnad, vilken vore av officers eller underofficers grad.

Vid behandlingen i kamrarna av detta utlåtande antog första kammaren utskottets hemställan härutinnan, varemot andra kammaren godkände 100 § med den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen. I nytt memorial i anledning av återremiss och skiljaktiga beslut i flera punkter hemställde därefter lagutskottet, att andra kammaren i denna del måtte biträda första kammarens beslut; och blev utskottets hemställan härom bifallen.

Sedan Kungl. Maj:t föreslagit, att befallning om tagande i förvar och insättande i militärhåkte skulle kunna meddelas av förman, hade alltså riksdagens båda kamrar godkänt ett förslag av lagutskottet, enligt vilket sådan befallning skulle kunna meddelas av förman eller

av annan överordnad, vilken vore av officers eller underofficers grad. I den skrivelse den 22 september 1914, vari riksdagen hos Kungl. Maj:t anmälde sitt beslut, yttrade riksdagen, i överensstämmelse med vad lagutskottet anfört i ovan återgivna del av dess utlåtande, att enligt riksdagens mening det i vissa fall kunde vara av betydelse att icke blott förman utan även annan överordnad ägde rätt att draga försorg om, att överlastad person toges i förvar. En sådan befogenhet syntes dock icke böra tilläggas — förutom förman — annan överordnad än den, som hade officers eller underofficers grad. En omarbetning av 100 § hade därför skett i nu angiven riktning.

Men när i fortsättningen av samma skrivelse 100 § skulle återgivas med den lydelse, som riksdagen för sin del antagit, kom lydelsen icke att fullt överensstämma med kamrarnas förut fattade beslut. De ord, som det gäller, lyda nämligen i skrivelsen »på befallning av förman eller annan överordnad, vilken är av officers eller underofficers grad», medan motsvarande del av paragrafen enligt lagutskottets av kamrarna godkända förslag lytt »på befallning av förman eller av annan överordnad, vilken är av officers eller underofficers grad», och består skiljaktigheten sålunda däri, att ordet »av» framför »annan överordnad» bortfallit i riksdagens skrivelse, uppenbarligen på grund av korrektur- eller tryckfel.

Frågar man sig nu, huru paragrafen bör tillämpas, kan svaret ej gärna bliva mer än ett. Kungl. Maj:t hade föreslagit, att den ifrågasvarande befogenheten skulle tillkomma förmän i allmänhet. Riksdagens kamrar hade var för sig fattat beslut, som likaledes innebar att befogenheten skulle tillkomma förmän i allmänhet men därjämte utsträckte samma befogenhet till överordnade av officers eller underofficers grad. Riksdagshandlingarna, särskilt kamrarnas protokoll, visa, att riksdagen icke velat i detta hänseende likställa förmän och andra överordnade utan gjort en bestämd skillnad mellan dem. Vid sådant förhållande läser man icke böra fästa sig vid, att 100 § i riksdagsskrivelsen och därefter i Svensk författningssamling ej erhållit en lydelse, som fullt korrekt uttrycker lagstiftarens mening, utan bör man uppenbarligen fatta paragrafen så, som den enligt lagutskottets förslag varit avsedd att lyda, helst detta icke ens med bestämmelsens nuvarande lydelse torde vara helt och hållet omöjligt.

Framställning till riksdagen angående revision av förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

I en vid 1907 års riksdag inom första kammaren väckt motion föreslogs, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning angående lämpligaste sättet att genom statens försorg, i likhet med vad 1901 års lag om ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete stadgade, försäkra de värnpliktiga under fredstid från och med samlingsdagen till och med den dag de hemförlovades, samt låta utarbета och för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning. Till stöd för framställningen anförde motionären bland annat, att, då staten inkallade de unga medborgarna att under avsevärd tid övas till fosterlandets försvar, staten vore i eminent mening att anse som dessas arbetsgivare under övningstiden, och att det ej vore mer än billigt att staten därvid i så många avseenden som möjligt sökte säkerställa de värnpliktiga för alla de risker, fullgörandet av värnplikten för dem medförde. Visserligen finge erkännas, att staten redan i någon liten mån behjärtat de krav på de värnpliktigas trygghande, dessa med skäl kunde framställa. Men om man toge närmare kännedom om de ersättningar, som kunde beredas skadade värnpliktiga, vore ersättningarna ingalunda tillfredsställande. Förmögnare värnpliktiga låte allt oftare olycksfallsförsäkra sig för övningstiden, men den fördel, de bättre lottade i samhället sålunda kunnat bereda sig, borde utan vidare tillkomma en var. Närmast till hands syntes ligga att staten för att tillmötesgå de billiga krav, som sålunda framstälts, i riksförsäkringsanstalten försäkrade de värnpliktiga mot olycksfall under övningstiden efter enahanda grunder, som 1901 års lag föreskrivit, likväl så att ersättning ej utbetalades för den tid, fri vård erhöles genom kronans försorg. Emellertid kunde sättas i fråga, om ej ett annat sätt för den föreslagna försäkringens genomförande även borde komma i betraktande. För att icke behöva belasta förvaltningen med den rätt vidlyftiga apparat en försäkring med premieinbetalning till riksförsäkringsanstalten för varje värnpliktig skulle medföra, skulle det ifråga-

varande målet lika effektivt kunna vinnas, om för varje inträffat olycksfall, alldeles i enlighet med de i 1901 års lag stadgade grunder, en livränta eller, vid mindre olycksfall, en tillfällig ersättning genom riks försäkringsanstalten av staten anskaffades och till vederbörande utbetalades.

En motion i enahanda syfte väcktes vid samma riksdag av tre ledamöter av andra kammaren. I denna motion erinrades, hurusom den allmänna värnplikten ålade folket en tunga, som vore ganska avsevärd, i synnerhet vad anginge de klasser, som vore mindre bemedlade och sålunda vore för sin utkomst hänvisade till eget arbete. Uppoffringen för fosterlandets försvar kunde och borde ju ingen undandraga sig. Men vad som borde tillses vore, att, i fall någon, såsom i bland hände, under övning därför lede skada till liv eller lem, hans närmaste icke därav ruinerades eller han själv genom större eller mindre skador gjordes oförmögen att försörja sig själv och sålunda tvingades att kanske under stora umbäranden framläpa sitt liv. Att genom en dagavlönning fullkomligt ersätta den värnpliktige skulle ju vara alldeles för mycket betungande för statskassan och kunde icke ifrågasättas, helst var och en medborgare borde vara skyldig att i denna del något offra för sitt fosterland. Men en liv- och olycksfallsförsäkring borde, på samma gång som den enligt motionärernas mening vore rättvis, icke heller behöva bliva så synnerligen betungande för statskassan, helst olycks- eller dödsfallen ju icke vore jämförelsevis så många i förhållande till den fara, som vid övningarna icke kunde undvikas.

Den i första kammaren väckta motionen överlämnades till förberedande behandling av statsutskottet. Detta utskott anförde, att då den av motionären avsedda förmånen syntes redan tillkomma de värnpliktiga, utskottet funne den av motionären föreslagna åtgärden icke vara av behovet påkallad, varför utskottet icke kunde tillstyrka bifall till motionen.

Den motion i ämnet, som väckts i andra kammaren, blev däremot hänvisad till ett tillfälligt utskott. I avgivet utlåtande anförde detta utskott bland annat, att det torde kunna ifrågasättas, huruvida det vore med billighetens fordringar överensstämmande, att en under vapenövning skadad värnpliktig icke erhöle högre ersättning än den, som enligt 1901 års lag om ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete tillkomme skadad arbetare. Rätt allmänt torde väl medgivas, att de ersättningar, som utginge enligt nämnda lag, vore synnerligen knappt tillmätta, om hänsyn toges till de levnadsbehov, som därmed skulle tillgodoses. Att lagen satt ersättningsbeloppen så lågt,

torde huvudsakligen berott på hänsyn därtill, att desamma ofta komme att drabba arbetsgivare i mindre bärkraftig ställning. Men en sådan hänsyn torde ej kunna åberopas, då det vore staten, som skulle ersätta dem, vilka under fullgörande av sin medborgerliga värnplikt tagit skada till hälsa och förvärvsförmåga för hela sitt kommande liv. Staten borde, syntes det utskottet, erkänna sig pliktig att bereda de under vapenövning genom olycksfall eller sjukdom skadade värnpliktiga en något större ersättning än den, som dittills utgått för deras genom skadan orsakade förlust av förvärvsförmågan, enär det arbete, under vilket ifrågavarande skador ådragits, ålades vederbörande såsom en plikt, vilken de ej kunde undandraga sig.

Riksdagen beslöt därefter — på sätt sist nämnda utskott för andra kammarens del hemställt — att i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida icke mera fullständiga och betryggande bestämmelser än de då gällande kunde meddelas angående ersättning till värnpliktiga, som genom skada under vapenövning lidit minskning i sin förvärvsförmåga, eller, i händelse skadan föranlett dödsfall, till deras anhöriga, samt låta utarbета och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

För den begärda utredningen tillkallades särskilda sakkunniga, vilka den 17 december 1907 avgävo betänkande i ämnet. Ett å detta betänkande grundat förslag framlades genom kungl. proposition vid 1909 års riksdag, och blev förslaget med någon jämkning antaget av riksdagen. I överensstämmelse med riksdagens beslut utfärdade Kungl. Maj:t därefter, den 18 juni 1909, förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

Enligt nämnda förordning utgiver staten ersättning då under militärtjänstgöring i fred olycksfall inträffar, så att tjänstgörande värnpliktig, volontär vid hären eller någon, som tillhör flottans eller kustartilleriets stammanskap, varder skadad, eller person, som nu nämnts, skadats under tjänstgöring i krig. Ersättning utgives jämväl, om sjukdom med därav följande skada yppats under eller efter slutad militärtjänstgöring, och tjänstgöringen skäligen kan antagas hava bidragit till sjukdomen. Till uppställning och innehåll ansluter sig förordningen nära till motsvarande delar av 1901 års lag angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete. I överensstämmelse med denna lag beräknar den ifrågavarande förordningen ersättning i förekommande fall lika för alla, å vilka den äger tillämpning. Anledningen härtill framgår av förenämnda betänkande, som i denna del innehåller följande uttalande.

»Vid övervägande av det viktiga spørsmålet om utmätandet av statens ersättnings-skyldighet i anledning av skada, som värnpliktig ådragit sig, lodes tanken självmant till det förhållandet, att de värnpliktiga tillhöra alla samhällsklasser samt att därför väsentlig olikhet förefinnes i deras och deras efterlevandes levnadsvanor med därav beroende levnadskostnad. Sjukhjälp eller livränta till visst belopp, som för den ene kan vara fullt tillfredsställande för fyllande av levnadsbehoven, kan däremot av en annan icke anses motsvara mera än en bråkdel av vad han förut behövt och därför ej heller synas vara en billig ersättning för den förlorade förmågan att genom arbete tillfredsställa detta behov. Och då ju önskligt är att bestämmelserna om ersättningen såvitt möjligt tillfredsställa alla skäliga anspråk och förhoppningar, kan nog allvarligt ifrågasättas, huruvida icke de värnpliktiga borde indelas i vissa klasser med olika ersättning för varje klass eller åtminstone ersättningen i varje fall bestämmas i förhållande till den skadades årsinkomst under ett eller annat år före det, då skadan uppkom.

Å andra sidan bör dock ihågkommas, att värnpliktens fullgörande är en medborgerlig plikt lika för alla och att staten därför uti allt, som rörer de värnpliktigas förmåner, bör behandla dem alla lika. Då de värnpliktiga i allmänhet under militärtjänstgöringen äro jämförelsevis unga män, som ännu icke hunnit fullt utveckla och tillgodogöra sig de hos dem inneboende egenskaper, är det ju icke möjligt att rättvist uppskatta värdet av envars arbetsförmåga. Den arbetsförmåga, som under tiden intill dess densamma genom skadegörelse förlorades givit ringare utbyte än en annan, hade kunnat, därest den ej gått förlorad, bära lika om ej större frukter.

Klassindelning vore dessutom, även om sådan kunde anses berättigad, synnerligen svår, om icke omöjlig, att verkställa på ett i någon mån tillfredsställande sätt. Ett mycket stort antal av de värnpliktiga, som deltaga i fredsövningar, åtnjuta då ännu icke någon inkomst av arbete, och de, som redan börjat försörja sig genom eget arbete, torde i de flesta fall icke åtnjuta så beskaffad arbetsförtjänst, att densamma låter sig till visst penningbelopp noggrant beräknas. Av dessa skäl synes ersättningens bestämmande för alla värnpliktiga efter samma grunder vara icke blott principiellt riktig utan även ur praktisk synpunkt att föredraga.

Visserligen har uti andra länder beträffande skada i följd av olycksfall i arbete den grundsats blivit tillämpad, att ersättningen skall utgå i förhållande till den skadades årsavlöning; och även i vårt land har varit och är ifrågasatt, att med frångående av den nu i lagen den 5 juli 1901 stadgade grund. bestämma ersättningen på enahanda sätt. Men ifråga om de arbetare, som avses i nämnda och därmed jämförliga utländska lagar, äro förhållandena väsentligen olika. Dessa arbetares årsavlöning kan åtminstone i de flesta fall ganska noggrant beräknas, och det låter sig således göra att beträffande dem så nära som möjligt bestämma dittillsvarande värdet av den arbetsförmåga, som genom olycksfall i arbetet gått förlorad. Årsavlöningen förtjänas ju även just genom det arbete, vari olycksfallet inträffat och som således medelbart varit orsak till förlusten av arbetsförmågan. Med avseende härå bör, därest ersättningens bestämmande i förhållande till arbetsförtjänsten möjligen bleve införd i lagstiftningen om ersättning för skada i anledning av olycksfall i arbete, ingalunda anses nödvändigt, att i följd därav samma grund-

sats borde tillämpas även i fråga om ersättning åt värnpliktig, som skadas under militärtjänstgöring.

Vad angår volontärer samt flottans och kustartilleriets stammanskap, kunna deras avlöningsförmåner noggrant beräknas, och, enligt vad förut anmärkts, äro korpraler och vice korpraler vid sjömanskåren tillförsäkrade i viss mån högre ersättning för invaliditet än andra, som tillhöra gemenskapen. Men skillnaden i deras avlöningsförmåner och levnadsbehov kan icke gärna anses vara av den avgörande betydelse, att endast därav bör betingas olikhet i fråga om ersättning för tillfällig eller bestående invaliditet. Och om skillnad icke kan eller bör göras beträffande värnpliktiga, som ej tillhöra stammanskap, utan de alla göras likställda med gemenskap i allmänhet, skulle det ju otvivelaktigt förefalla oegentligt och obilligt, att exempelvis en student, bankbokhållare eller extra ordinarie tjänsteman finge åtnjuta lägre ersättning i berörda hänseende än en korpral. Bliva, såsom avsikten är, sjukhjälpen, livräntans och begravningshjälpen belopp bestämda högre än de högsta, som enligt nu gällande bestämmelser kunna utgå, möter ur synpunkten av de vid föreslagna lagens trädande i kraft tjänstgörande underofficerskorpralers, korpralers och vice korpralers redan förvärvade rätt intet hinder för ersättningsens bestämmande för alla efter samma grunder.»

Från 1901 års lag om ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete skiljer sig emellertid 1909 års förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, dels i fråga om karenstiden dels ock beträffande ersättningsbeloppens storlek. Karenstiden var enligt 1901 års lag 60 dagar, varemot i 1909 års förordning bestämmes, att nedsättning av den skadades arbetsförmåga skall hava varit för handen under tre dagar och att sjukhjälp erhålles endast för överskjutande tid. Syftet med den i förordningen sålunda — i enlighet med de sakkunnigas förslag — bestämda karenstid angives i de sakkunnigas betänkande vara att förebygga, att vederbörande myndigheter besvärades med ansökningar om sjukhjälp i en mängd fall, då sådan hjälp icke skäligen kunde anses vara av verkligt behov påkallad. Sjukhjälpen, livräntans maximibelopp och begravningshjälpen utgöra enligt 1909 års förordning en krona 50 öre för dag, fyrahundra-femtio kronor och sjuttiofem kronor mot resp. en krona, trehundra kronor och sextio kronor enligt 1901 års lag. Såsom den nyss återgivna delen av de sakkunnigas betänkande giver vid handen var det de sakkunnigas mening att det understöd, som i dessa hänseenden skulle utgå i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, borde sättas högre än de högsta belopp, som kunde utgå enligt 1901 års lag, och förordningens stadganden i ämnet överensstämma med de sakkunnigas förslag. Till stöd för förslaget i fråga om livräntans högsta belopp yttrade de sakkunniga följande.

I betänkandet anförda, för Danmark och Tyskland gällande bestämmelser gäve stöd för den av andra kammarens tillfälliga utskott uttalade och av de sakkunniga biträdda åsikt, att livräntans belopp borde vara icke oväsentligt högre än det genom lagen den 5 juli 1901 till 300 kronor fastställda, vilket belopp i förekommande fall lagts till grund för bestämmande av ersättning åt värnpliktig för invaliditet, orsakad av militärtjänstgöring. Men då utskottet anförde, att skadad värnpliktig borde åtnjuta »något större» ersättning än den, som sålunda dittills utgått för förlust av förvärvsförmågan, delade de sakkunniga även den därigenom angivna uppfattning, att vid höjandet av livräntans belopp nödig försiktighet måste iakttagas. De levnadsbehov, som skulle genom livräntan tillgodoses, kunde, betraktade ur den skadades synpunkt, vara mycket växlande, och det sade sig självt, att om livräntans belopp icke skäligen borde nedpressas till det minsta möjliga för livets uppehållande, samma belopp å andra sidan icke kunde bestämmas med hänsyn till jämförelsevis höga anspråk på livets nödortf. Den som frivilligt eller för fullgörande av medborgerlig plikt deltog i militärtjänstgöring, borde ju rätteligen själv bära någon del av den därmed förenade risk, vadan ock den, som hade högre levnadsbehov, borde söka att genom försäkring trygga sig för sin andel i risken. I sammanhang därmed borde måhända erinras, att år 1904 medeltalet av kostnaden för full fattigförsörjning åt en person utgjorde för landsbygden 116 kronor och för städerna 164 kronor. Men liksom det uppenbarligen vore obilligt att bestämma årliga livräntan till belopp, motsvarande medeltalet av dessa två summor eller 140 kronor, likaså torde väl icke kunna anses med förhållandena i vårt land överensstämma, att, såsom den tyska lagen syntes för visst fall medgiva, beloppet skulle kunna, även då däri icke inginge pension efter långvarig tjänst, uppböras till mera än 1,000 kronor årligen.

De fall, då skadegörelse förorsakat fullständig förlust av förvärvsförmågan, hade visserligen dittills årligen varit och torde även framgent bliva ganska få till antalet. Livräntebeloppets bestämmande till ett hundratal kronor mera eller mindre skulle därför måhända icke vara av allt för stor betydelse för statskassan. Men vid beloppets avvägande måste tagas hänsyn till den verkan, som därav kunde förväntas inom andra områden. Höjning av beloppet utöver det genom lagen den 5 juli 1901 fastställda medförde givetvis anspråk på motsvarande höjning av den enligt samma lag utgående ersättning likasom anspråken i fråga om allmän åldersdomsförsörjning även komme att därigenom stegras. Pensioneringen för avskedade soldater och båtsmän måste ju ock röna väsentligt inflytande av vad som bestämdes angående ersättning för invaliditet, ådragen under militärtjänstgöring.

Vid noggrant övertvägande av samtliga nu antydda omständigheter hade de sakkunniga icke vågat föreslå högre belopp för livräntan vid full invaliditet än 450 kronor eller femtio procent mera än det genom lagen den 5 juli 1901 fastställda. Det sålunda föreslagna beloppet hade desto hellre synts dem kunna såsom lämpligt och billigt godkännas, som detsamma ju motsvarade det i gällande bevillningsförordning för de flesta fall stadgade högsta bevillningsfria avdraget.

I enlighet med grundsatsen om femtio procent förhöjning av de enligt 1901 års lag utgående livräntebelopp föreslago de sakkunniga livränta för änka till belopp av 180 kronor och för minderårigt barn

till belopp av 90 kronor. Jämväl härutinnan överensstämmer 1909 års förordning med förslaget.

* * *

Ehuru förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, vilken förordning trädde i kraft den 1 januari 1910, sålunda icke varit gällande mer än sju år, synes den i vissa delar tarva revision. Redan den omständigheten, att ersättningen är bestämd att utgå med samma belopp, evad skadan ådragits under fred eller i krig, förefaller anmärkningsvärd, enär för den senare händelsen livräntan såväl för den skadade som för efterlevande änka och barn väl skäligen borde utgå med högre belopp. Då emellertid vid inträffande krigstillstånd en omreglering av de särskilda ersättningar, som deltagande i militärtjänstgöring kan föranleda, helt säkert kommer att framtvingas av sig själv, torde någon ändring i det omförmälda förhållandet icke nu behöva vidtagas.

Annorlunda ställer sig frågan, huruvida de ersättningar, som utgå enligt 1909 års förordning, kunna anses i och för sig tillfredsställande. Här möter först det förhållandet, att ersättning utgår med samma belopp för alla, oavsett skiljaktigheter i fråga om samhällsställning, behov eller uppnådd förvärvsförmåga. För denna anordning föreligger utan tvivel goda skäl. Det låter sig icke bestrida, att då värnplikts-tjänstgöringen är en allmän medborgerlig skyldighet, det ligger något tilltalande däri, att ersättningen i anledning av en under sådan tjänstgöring ådragen skada regleras utan hänsyn till skiljaktigheter av nyss omförmälda art; att samma skada för den ene kan medföra svårare förlust än för den andre har ett slags motsvarighet i det förhållandet att värnpliktens fullgörande kräver olika stora uppoffringar av olika personer. Och påtagligen medför den nämnda anordningen stora lättnader vid regleringen av förekommande ersättningsanspråk.

Likafullt kan ifrågasättas, om likställigheten i avseende å skyldigheten att deltaga i värnpliktstjänstgöring verkligen som en nödvändig konsekvens kräver likställighet även beträffande ersättning för därunder ådragen kroppsskada och om icke åtminstone i någon mån hänsyn borde tagas till behov eller till vunnen förvärvsförmåga eller till båda dessa förhållanden. Vad i de sakkunnigas betänkande anförts därom, att de värnpliktiga i allmänhet under militärtjänstgöringen vore jämförelsevis unga män, är oemotsägligt beträffande den första tjänstgöringen och har en relativt stor tillämplighet även i fråga om repeti-

tionsövningarna. I avseende å den numera under namn av reservtruppövning tillkomna tjänstgöring samt ännu mera beträffande landstormsovningarna gäller däremot, att en mycket betydande del av de värnpliktiga, som inkallats till deltagande i dessa slag av tjänstgöring, nämligen det största antalet värnpliktiga inom de egentliga kroppsarbetarnas klass, redan uppnått den förvärvsförmåga och arbetsinkomst som personer i deras ställning i allmänhet kunna uppnå. Och även de i den första tjänstgöringen och repetitionsövningarna deltagande värnpliktiga, som tillhöra arbetsklassen, hava ofta nått en arbetsinkomst, som skulle kunna läggas till grund för bestämmandet av ersättning för nedsatt eller förlorad arbetsförmåga. Att ett likaledes stort antal värnpliktiga, som deltaga i fredsövningar, ännu icke åtnjuta någon arbetsinkomst eller endast ringa sådan torde icke billigtvis böra hindra att för dem, beträffande vilka ett motsatt förhållande råder, ersättningen för skada, som ådragits under militärtjänstgöring, bestämmes med viss hänsyn till den arbetsinkomst, de under vanliga förhållanden kunnat bereda sig.

En särskild anledning att låta den skadades eventuella arbetsinkomst öva inflytande på ersättningens storlek ligger däri, att enligt lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete ersättning i anledning av sådant olycksfall, där det inträffat efter 1918 års ingång, kommer att bestämmas i förhållande till den skadades arbetsinkomst, icke, såsom enligt 1901 års lag om ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete, lika för alla utan hänsyn till vederbörandes inkomst av arbetet. Mot en tillämpning av samma grundsats i avseende å ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, erinrades i de sakkunnigas betänkande, att, vad anginge möjligheten att lägga årsavlöningen till grund för bestämmandet av ersättning i anledning av olycksfall i arbete, årsavlöningen förtjänats även just genom det arbete, vari olycksfallet inträffat och som således medelbart varit orsak till förlusten av arbetsförmågan. Denna invändning — vilken ju icke gäller eller varit avsedd att gälla sådant fall, då volontär vid hären eller någon, som tillhör flottans eller kustartilleriets stammanskap, skadats under militärtjänstgöring — torde likväl icke för de värnpliktigas del böra tillmätas avgörande betydelse. Förlusten för den skadade blir ju för övrigt densamma under vilka omständigheter än skadan uppkommit, och att skadan står i något slags orsaksammanhang med det arbete, varav den skadade uppburit sin arbetsinkomst, torde icke kunna berättiga honom till högre ersättning; snarare kan han väl göra anspråk på större hänsyn, om olyckan träffat

honom under en tjänstgöring, som det icke berott på hans fria val att åtaga sig. Erinras må ock att skadestånd i allmänhet utmätes efter skadans faktiska omfattning för den skadade, icke efter samma mått för alla, ävensom att behovsprincipen kommer till tillämpning vid bestämmande av skadestånd i fall, som avses i 6 kap. 4 § allmänna strafflagen.

Även om emellertid allt för stora svårigheter skulle finnas möta att vid bestämmande av ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, lägga uppskattningen av den skadades förvärvsförmåga till grund för ersättningsbeloppets storlek och sålunda den nuvarande regeln om lika ersättning för alla måste bibehållas, torde en väsentlig höjning i de nuvarande ersättningsbeloppen böra äga rum. Då 1909 års förordning tillkom, avsågs att bereda dem, å vilka förordningen skulle få tillämpning, ersättning till något högre belopp än som utgick enligt 1901 års lag. I allmänhet blevo ock, såsom nämnts, ersättningarna femtio procent högre. Men efter 1918 års ingång blir förhållandet det motsatta; en livränta enligt den nya lagen om försäkring för olycksfall i arbete kommer vid förlust av arbetsförmågan att motsvara två tredjedelar av den skadades årliga arbetsförtjänst och följaktligen i regel att uppgå till avsevärt högre belopp än 450 kronor, som utgör maximibeloppet för livränta enligt 1909 års förordning. Härtill kommer den än viktigare omständigheten, att ett belopp av 450 kronor icke numera kan på långt när täcka de nödvändigaste behoven för den, som fullständigt förlorat sin arbetsförmåga.

En höjning i fråga om livräntebeloppen lär böra åtföljas av en höjning jämväl beträffande sjukhjälp. Även i detta avseende gäller att en höjning måste anses berättigad med hänsyn till såväl den reglering av sjukhjälp, vilken kommer att ske enligt 1916 års nyss anförda lag, som den nuvarande sjukhjälps otillräcklighet. Därjämte torde förtjäna tagas under övervägande, om icke i 1909 års förordning böra upptagas bestämmelser, motsvarande bestämmelserna i 6 § av 1916 års lag i vad de avse rätt för den skadade till erforderlig läkarvård så länge sjukdomen varar jämte läkemedel och andra till arbetsförmågans höjande nödiga hjälpmedel såsom kryckor, enklare konstgjorda lemmar, glasögon och dylikt. Det synes allt annat än rimligt att — såsom 1909 års förordning föranleder och, enligt vad jag av inkomna klagomål funnit, även i verkligheten förekommit — en värnpliktig, som under militärtjänstgöring ådragit sig obotlig sjukdom,

icke ens får något bidrag till bestridande av läkarvård efter den tidpunkt, från vilken han kommit i åtnjutande av livränta.

Slutligen synes önskvärt, att bestämmelsen om karenstid i 1909 års förordning utbytes mot den i 37 § av 1916 års lag förekommande, att sjukpenning ej utgår med mindre sjukdomen varat under mer än tre dagar efter dagen för olycksfallet. Att den skadade, därest sjukdomen haft sådan varaktighet, får sjukhjälp även för de tre första dagarna torde vara lämpligt, låt vara att förändringen ej får praktisk betydelse för det väl vanligast förekommande fallet att den skadade under sjukdomens första tid åtnjuter underhåll och vård genom militär myndighets försorg.

Den revision av 1909 års förordning om ersättning i anledning av kroppskada, ådragen under militärtjänstgöring, som jag trott mig böra ifrågasätta, läser icke kunna företagas utan en föregående noggrann beräkning av den ökning i kostnaderna för statsverket, som en höjning i ersättningsbeloppen skulle draga med sig. För verkställande av en dylik beräkning hava emellertid erforderliga medel icke stått till mitt förfogande. I övrigt skulle måhända en del statistiska uppgifter av intresse för frågan kunnat utan större omgång erhållas från riksförsäkringsanstalten, men för frågans lösning har synts mig lämpligast att utredningen i dess helhet verkställas i ett sammanhang och efter riktlinjer, som på förhand, åtminstone i huvudsak, bestämts av Kungl. Maj:t och riksdagen.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag vördsamt föreslå, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning i syfte att i anledning av kroppskada, ådragen under militärtjänstgöring, högre ersättning i allmänhet må komma att utgå än 1909 års förordning i detta ämne medgiver, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Jag hemställer att denna framställning hänvisas till statsutskottet.

Stockholm den 15 januari 1917.

AXEL ÖSTERGREN.

STURE CENTERWALL.

Framställning till riksdagen angående krigstidstillägg eller krigstidshjälp åt befattningshavare vid militieombudsmannens expedition.

Sedan Kungl. Maj:t i proposition, nr 212, till 1916 års riksdag föreslagit riksdagen bland annat att för beredande under år 1916 av krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst i enlighet med angivna grunder anvisa vissa belopp såsom förslagsanslag, väcktes inom första kammaren av enskild motionär en motion, nr 124, vari motionären — under erinran att omförmälda proposition och de i anledning av densamma väckta motioner syntes icke avse befattningshavare, anställda hos riksdagen eller i dess verk — hemställt, att, enär det vore med billighet överensstämmande, att motsvarande förmåner bereddes även dessa befattningshavare, riksdagen måtte besluta, att för vart och ett av åren 1915 och 1916 krigstidshjälp skulle i huvudsaklig enlighet med de grunder, som i nämnda proposition föreslagits, eller de andra grunder, som kunde befinnas lämpliga och vilka vederbörande utskott behagade föreslå, utgå till befattningshavare, anställda hos riksdagen eller i dess verk.

Bankoutskottet, till vilket motionen hänvisats, hemställde i utlåtande nr 61, punkt 3:o, att militieombudsmannen skulle äga att för beredande av krigstidshjälp åt befattningshavare vid militieombudsmannens expedition enligt i betänkandet angivna grunder av förslagsanslaget till avlöning åt den vid nämnda expedition erforderliga tjänstepersonalen, till expenser, rese- och tryckningskostnader, hyresersättning m. m. använda ett belopp av 60 kronor; och blev utskottets hemställan av riksdagen bifallen.

Jämlikt mig sålunda lämnat medgivande har jag under år 1916 till den vid militieombudsmannens expedition anställde vaktmästare utbetalt krigstidshjälp till belopp av 60 kronor.

Då den betydande prisstegringen å förnödenheter av allehanda slag, som föranledde framställningarna till 1916 års riksdag om krigstidshjälp åt befattningshavare, anställda hos staten eller riksdagen eller

i riksdagens verk, sedan dess alltjämt fortgått, lärer det vara att antaga, att behovet av sådant understöd skall komma att göra sig än mera gällande under år 1917. Det har jämväl ifrågasatts att för detta år borde begäras icke blott krigstidshjälp åt befattningshavare inom de kategorier, som under år 1916 kommit i åtnjutande av krigstidshjälp, utan även krigstidstillägg åt övriga befattningshavare i det allmännas tjänst med undantag dock för de högst avlönade. Ehuru för de vid riksdagens militieombudsmans expedition anställda befattningshavare avlönings- eller arvodesstat fastställts så sent som vid 1916 års riksdag, framgår likväl vid jämförelse mellan denna stat och avlöningsstater för andra verk att den nämnda staten beräknats efter vanliga prisförhållanden och utan hänsyn till den av krigstillstånd framkallade dyrtid, som rådde redan vid statens fastställande. Behovet av krigstidshjälp eller krigstidstillägg lärer alltså för befattningshavare vid militieombudsmansexpeditionen vara detsamma som för innehavare av jämförliga befattningar inom statsförvaltningen.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag vördsamt, att riksdagen måtte besluta, att de vid riksdagens militieombudsmans expedition anställda befattningshavare må äga för år 1917 uppbära krigstidshjälp eller krigstidstillägg i enlighet med de grunder, efter vilka rätt till krigstidshjälp eller krigstidstillägg kan varda befattningshavare vid statens ämbetsverk tillerkänd.

Jag anhåller, att denna framställning måtte hänvisas till bankoutskottet.

Stockholm den 15 januari 1917.

AXEL ÖSTERGREN.

STURE CENTERWALL.

Framställning till riksdagen angående förhöjning för åren 1917 och 1918 av anslaget till befordrande av göromålsens gång vid militieombudsmansexpeditionen samt till vikariatsersättning.

På sätt den av mig avgivna allmänna redogörelse för förvaltningen av militieombudsmansämbetet under år 1916 utvisar hava av de från närmast föregående år balanserade 104 ärenden och de under året inkomna 943 ärenden eller av de sålunda tillhoppa 1,047 ärenden, som under år 1916 förelegat till behandling, sammanlagt 803 ärenden slutbehandlats under året samt 244 ärenden balanserats till år 1917. I sistnämnda antal ärenden ingå visserligen 30 ärenden, som vid årets slut vilade i avbidan på yttrande eller påminnelser, men återstoden av de balanserade ärendena — eller sådana som syntes vara i det skick att de kunde företagas till slutlig behandling — uppgick likväl till ej mindre än 214. Och bland dessa sistnämnda ärenden funnos flera, som inkommit under åren 1915 eller i början av år 1916.

Beträffande tillströmningen av ärenden kan sägas, att denna överhuvud och särskilt till den del, som omfattar klagomål, varit långt större än på förhand kunnat förväntas. Till huvudsaklig del sammanhänger detta förhållande givetvis med det nuvarande krigstillståndet inom vissa av våra grannländer och därav föranledda omfattande inkallelser till rikets försvar. Vid tillämpning av de bestämmelser, som meddelats i avseende å inkallelserna, synas ibland fel blivit begångna, och de klagomål, som till militieombudsmannen inkommit rörande felinkallelser, hava varit jämförelsevis talrika, varjämte åtskilliga ärenden förekommit rörande ersättning för deltagande i tjänstgöringen till rikets försvar eller i utbildningskurser, som i nära samband därmed varit anordnade. Beträffande somliga bland ifrågavarande ärenden har redan själva utredningen krävt jämförelsevis mycken tid, enär det gällt att infordra yttranden från flera olika myndigheter. I ärenden av nu nämnd beskaffenhet, i synnerhet där de äro mera omfattande, torde visser-

ligen klagandena icke ens under vanliga förhållanden kunna hava rätt att förvänta besked om militieombudsmannens åtgärd omedelbart efter det skriftväxlingen är avslutad. Särskilt i sådana fall, där klagomålen icke under utredningen visat sig eller visats vara obefogade, återstår ofta mycket arbete, för vars utförande handläggningen av andra ärenden måste stå tillbaka. Men att klagomål och särskilt anspråk på ersättning för verkliga eller förmenta fel vid inkallelser och dylikt icke bliva slutbehandlade förrän många månader efter det skriftväxlingen slutats är påtagligen en stor olägenhet, helst i sådana fall, där klagomålen härstädes finnas befogade, ytterligare en lång tid i regel kommer att förflyta innan klaganden slutligen kan få sin rätt.

Det arbete, som erfordras för uppsättande av expeditioner i ärenden, vilka äro färdiga till avgörande, är emellertid av beskaffenhet att kunna, åtminstone till avsevärd del, utföras med annan hand än militieombudsmannens egen, och så har även från början förfarit, i det att expeditioner, även i större ärenden, uppsatts av sekreteraren ävensom av amanuens, då biträde av sådan funnits att tillgå. Då likväl en arbetsbalans, så stor som den redan omnämnda, kunnat uppkomma, lär det vara tydligt, att densamma icke under nuvarande förhållanden kan nedbringas utan att särskilda åtgärder därför varda vidtagna. För det ifrågavarande ändamålet synes erforderligt att militieombudsmannen, som nu icke kan anställa mer än en avlönad amanuens och med hänsyn till de obetydliga utsikterna till befordran vid expeditionen icke kan påräkna att erhålla oavlönat biträde, får möjlighet att anlita dels ännu en amanuens dels ock tidvis ett skrivbiträde för så kallad diktamenskrivning. Någon viss tid, inom vilken balansen kan vara avarbetad, kan givetvis icke nu fastställas, och ännu mindre kan beräknas, när tillströmningen av ärenden kan börja avtaga så att förhållandena därutinnan bliva att anse såsom normala. Med hänsyn härtill torde endast en tillfällig förstärkning av expeditionens arbetskrafter böra sättas ifråga, för närvarande lämpligen för de två närmaste åren. Det belopp, som för ändamålet kan vara erforderligt, synes icke behöva överstiga 2,000 kronor för vartdera året.

På grund av vad jag sålunda anfört och då en så stor tillströmning av ärenden som den under år 1916 inträffade icke kunde tagas i beräkning i den framställning om, bland annat, anslag till befordrande av göromålens gång inom militieombudsmansexpeditionen samt till vikariatsersättning, som jag gjorde till 1916 års riksdag, hemställer jag vördsamt, att riksdagen för vart och ett av åren 1917 och 1918

mätte ställa ett tillfälligt ytterligare anslag å 2,000 kronor till militieombudsmannens förfogande att användas till befordrande av göromålsens gång inom expeditionen.

Denna framställning torde böra hänvisas till bankoutskottet.

Stockholm den 15 januari 1917.

AXEL ÖSTERGREN.

STURE CENTERWALL.